

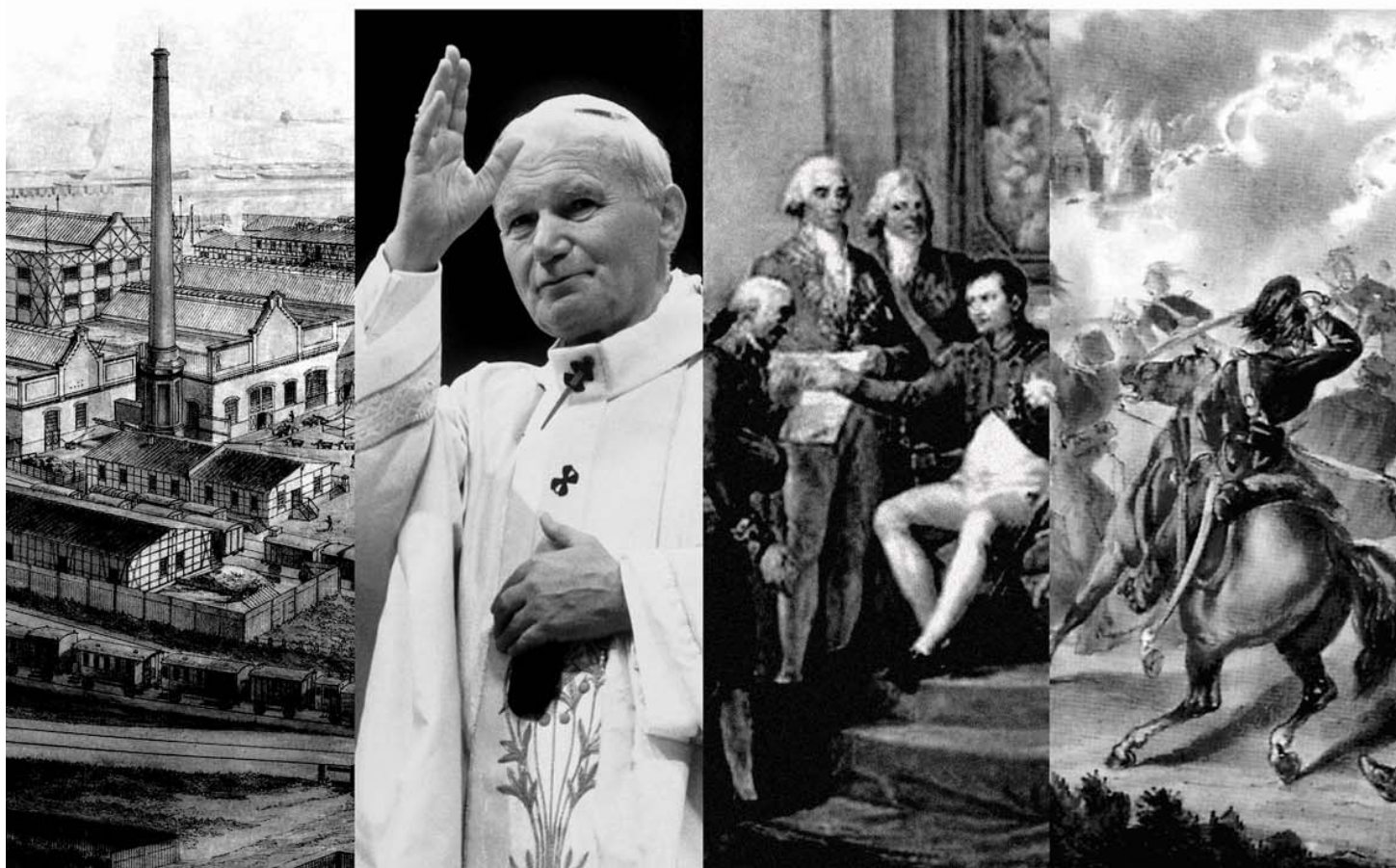

dla nauczyciela

Dziedzictwo epok

Gospodarka | Ojczysty panteon i ojczyste spory | Rządzący i rządzeni | Wojna i wojskowość

Program nauczania historii

Szkoły ponadgimnazjalne

Grzegorz Szymanowski

**Program nauczania historii i społeczeństwa
na IV etapie edukacyjnym**
Dziedzictwo epok

Wątki tematyczne

Gospodarka
Ojczysty panteon i ojczyste spory
Rządzący i rządzeni
Wojna i wojskowość

Spis treści

Założenia programu	4
Cele kształcenia i wychowania.....	7
Cele szczegółowe i treści kształcenia	9
Ocenianie.....	43
Ewaluacja programu.....	63

Projekt graficzny okładki

Radosław Krawczyk

Redakcja

Aleksandra Bednarska

© Copyright by Wydawnictwo Piotra Marciszuka STENTOR

© Copyright by Grzegorz Szymanowski

Warszawa 2013

Wydawnictwo Piotra Marciszuka STENTOR

02-793 Warszawa, ul. Przy Bażantarni 11

tel. 22 544 59 00, faks 22 544 59 03

e-mail: stentor@stentor.com.pl

www.stentor.pl

ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Podstawa prawna, odniesienie do podstawy programowej

Historia i społeczeństwo na poziomie ponadgimnazjalnym jest nowym przedmiotem w polskim systemie edukacyjnym. Z tego powodu konieczne będzie bazowanie na doświadczeniach nauczania historii, wiedzy o społeczeństwie i innych przedmiotów pokrewnych, a jednocześnie uwzględnianie wymagań podstawy programowej. Program nauczania dla IV etapu edukacyjnego z historii i społeczeństwa **Dziedzictwo epok** został przygotowany zgodnie z celami i treściami kształcenia określonymi w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz.17).

Przeznaczenie programu

Kształcenie historii i społeczeństwa na IV etapie edukacyjnym obejmuje dwie godziny tygodniowo w klasie drugiej i trzeciej. Przeznaczone jest dla uczniów, których historia i nauki społeczne interesują mniej niż matematyczno-przyrodnicze. Podstawa nie określa poziomu uzdolnienia uczniów, wybierających ten przedmiot. Jeżeli jednak wybrali przedmioty matematyczno-przyrodnicze, można śmiało założyć, że niewielu będzie wśród nich wybitnie uzdolnionych humanistów. Program skierowany jest więc do przeciętnie uzdolnionych.

Według podstawy programowej konieczny jest wybór czterech wątków tematycznych lub trzech bloków chronologicznych i jednego tematycznego (w tym wypadku *Ojczysty panteon i ojczyste spory*). Dla niniejszego programu wybrano wersję tematyczną – cztery wątki tematyczne: **Gospodarka, Rządzący i rządzeni, Wojna i wojskowość, Ojczysty panteon i ojczyste spory**.

Części składowe programu

Dokonany wybór uwzględnia tematykę ojczystą i regionalną w najszerszym możliwym zakresie, gdyż jak twierdzą twórcy podstawy programowej: „Zajęcia historia i społeczeństwo służą poszukiwaniu dziedzictwa epok, zatem mają zarówno charakter poznawczy, jak i wychowawczy. Ich celem jest utrwalenie pozytywnej postawy wobec przeszłości – gotowości do podjęcia dziedzictwa. [...] Szczególnie zalecane jest szerokie uwzględnianie problematyki ojczystej i regionalnej”.

W programie przyjęto podobny porządek jak w podstawie programowej – każdy wątek stanowi zamkniętą całość, uporządkowaną chronologicznie. Porządek chronologiczny wprowadza naturalny ład podczas pracy. Ze względu na grupę docelową, dla której program został opracowany, występuje przewaga informacji nad badaniami. Mimo to program ukierunkowany jest w dużej mierze na samodzielne odkrywanie informacji przez ucznia, by uzyskać oczekiwane cele wychowawcze i poznawcze.

Istotnym założeniem programu jest istnienie struktury otwartej w dziedzinie historii współczesnej. Następuje w niej bowiem najwięcej ważkich zmian. Nowe dokumenty, nowe

badania i nowe oceny powodują, że czasem najwybitniejsi historycy współcześni zmieniają zdanie co do kwestii oceny i interpretacji zjawisk. Przyjęte założenie zamknięcia tematyki współczesnej na początku XXI w. nie zmienia konieczności bieżącej modyfikacji programu w tej dziedzinie, w miarę zmieniającego się stanowiska nauki. Jest to istotne także z tego względu, że we wszystkich wątkach występuje dział historii współczesnej (jako tzw. dział E). Podczas realizacji tego działu metodyka powinna być skierowana na otwarte formy pracy, dyskusję, debatę itp. Nauczyciel musi wejść wtedy w rolę moderatora, a nie wykładowcy. Tylko w ten sposób ma szansę uzyskać postawę umiarkowanego sceptycyzmu u ucznia, co pozwoli przynajmniej w części uodpornić go na manipulację i pozwolić mu dojrzeć jako człowiekowi zdolnemu do samodzielnego osądzania faktów i opinii. To jest najważniejszy cel programu.

Oryginalność programu zakłada więc połączenie nowoczesności, patriotyzmu, aktywności intelektualnej i samodzielności. Metodyka łączy rozwiązania tradycyjne z aktywizującymi i pedagogiką zabawy. Szeroki zakres metodyki opartej na eksperymencie i technikach informacyjnych ma za zadanie ułatwić odbiór materiału uczniom, dla których przedmioty społeczne nie będą stanowić w przyszłości części ścieżki zawodowej.

Program zawiera:

1. dwie części dotyczące celów,
2. zintegrowaną tabelę łączącą materiał nauczania z celami i sugerowanymi metodami,
3. szczegółowe wymagania,
4. sugerowaną metodykę,
5. metody ewaluacji programu.

Nauczyciele, ich charakterystyka, rola nauczycieli i uczniów

Program przeznaczono do wykorzystania go przez wszystkich nauczycieli dopuszczonych rozporządzeniem do nauczania przedmiotu historia i społeczeństwo. Ponieważ przedmiot stanowi nowość, konieczne jest zapoznanie się z wybranymi z bibliografii pozycjami merytorycznymi. Zwłaszcza historycy powinni wziąć pod uwagę fakt, że dotychczas uczyli w klasach, w których nie brakowało zwykle **uczniów zainteresowanych historią**. Teraz spotkają się z uczniami, których **trzeba będzie do przedmiotu przekonać**.

Stąd wyniknie pewna trudność w stosowaniu metodyki opartej na aktywizacji uczniów. Sugeruje więc wykorzystanie na dużą skalę technik informacyjnych (nie tylko prezentacji multimedialnych i filmów, ale także tworzenie ich wspólnie z uczniami czy nadzorowanie tworzenia stron internetowych). W szkołach dysponujących platformą cyfrową program przewiduje wykorzystanie e-nauczania.

Indywidualizacja pracy z uczniem

Założenie uzupełniającej roli historii i społeczeństwa powoduje, że uczniowie powinni podczas zajęć rozwijać swoje indywidualne cechy, uzupełniając nie tylko wiedzę historyczno-społeczną, ale także umiejętności z wiodących dla nich przedmiotów. Dlatego założone przez autora doskonalenie pracy w grupie nie wyklucza indywidualnego podejścia. Indywidualizację nauczania umożliwia:

1. otwarta i elastyczna metodyka, pozwalająca pracować zarówno z uczniem bardzo słabym, jak i bardzo zdolnym – w tym ostatnim przypadku bogata bibliografia merytoryczna ma ułatwić pracę z uczniem zdolnym
2. rozpisanie umiejętności szczegółowych pozwala uczniom o zróżnicowanych zdolnościach, np. graficznych, matematycznych, informatycznych, przygotowywanie indywidualnych prac czy pełnienie stałych funkcji podczas pracy w grupach;
3. indywidualizacja oceniania – precyzyjne tabele oceny pozwalają na szczegółowe ocenianie umiejętności i wiadomości, zależnie od zdolności ucznia. Tabela umożliwia kontraktowe uczenie się – czyli wstępne ustalenie przez ucznia oceny, na jaką będzie się uczył.
4. możliwość prowadzenia badań w internecie oraz (jeżeli baza szkoły na to pozwala) przeniesienie na platformy edukacyjne sprawdzianów i zadań o charakterze źródłowym. Pozwala to uczniom pracować we własnym tempie i w dogodnych dla nich porach dnia. W takim przypadku tylko od nauczyciela zależy, jakie terminy pracy wyznaczy.

Struktura i elastyczność programu

Program zakłada realizację bloków tematycznych, do czego zachęca podstawa programowa (tzw. struktura pozioma). Wewnątrz bloków układ jest chronologiczny. Kolejność realizacji bloków jest dowolna. Można zacząć zajęcia np. od wątku 8 lub 9. Przewidziano niewielką rezerwę czasową i możliwość regulacji czasu przeznaczonego na powtórzenia i sprawdziany. Pozwala to na łączenie programu z innymi. Nauczyciel może pokusić się o dopisanie innego wątku zgodnego podstawą programową. Może też skorzystać z profesjonalnego opracowania innych wątków, dostępnego na portalach edukacyjnych.

Urządzenie i wyposażenie szkoły

Program jest tak skonstruowany, że można realizować go w szkole wyposażonej tylko w sale, kredę i tablicę. Niestety, jego realizacja w takich warunkach nie sięgnie pełnych dydaktycznych możliwości, jakie jego realizacja daje, dlatego sugerowane wyposażenie szkoły to:

1. szerokopasmowy dostęp do internetu w pracowni wyposażonej w komputery dla uczniów;
2. platforma edukacyjna (typu Moodle, Blackboard lub inny), z indywidualnymi kontami dla uczniów;
3. wyposażenie w odtwarzacze multimedialnych (rzutnik, głośniki) lub tablicę interaktywną.

Z takimi zasobami można w pełni wykorzystać możliwości programu.

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Cele ogólne zaczerpnięte są w całości z podstawy programowej:

1. przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości (w tym przypadku w zakresie przyjętych do realizacji czterech wątków);
2. zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania nabytej wiedzy w sytuacjach zadaniowych (w tym przypadku – interpretacji współczesnych zjawisk, mających źródła w sytuacjach historycznych, interpretacji tekstów kultury, krytycznej oceny tekstów prasowych, wypowiedzi medialnych, komentarzy w zakresie technologii informacyjnej);
3. kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie (w przypadku tego programu zadaniem będzie kształtowanie świadomego patriotyzmu, połączonego z postawą głębokiej tolerancji dla innych kultur i narodowości, szacunku wobec dorobku przodków, przy jednocześnie nowoczesnym spojrzeniu oraz rozwagi w interpretacji i ocenie wydarzeń współczesnych i przeszłych).

Celowe kształtowanie umiejętności na III i IV etapie edukacyjnym powinno być oczywiście realizowane podczas zajęć historii i społeczeństwa. Obejmuje ono następujące czynności:

1. czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa (podczas zajęć historii i społeczeństwa położony zostanie nacisk na refleksyjne przetwarzanie tekstu i dalsze jego wykorzystanie do refleksji nad własną rolą w społeczeństwie);
2. myślenie matematyczne – umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym (w programie historii i społeczeństwa myślenie matematyczne, ze szczególnym uwzględnieniem logiki zajmuje istotne miejsce – wszystkie interpretacje tekstów powinny zawierać jego elementy, tym bardziej że grupą docelową jest młodzież zainteresowana przede wszystkim przedmiotami matematyczno-przyrodniczymi);
3. myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa (w zakresie omawianego tu przedmiotu metoda wnioskowania na podstawie empirycznych obserwacji będzie dotyczyć głównie społeczeństwa – przydatna zwłaszcza w sytuacjach, gdy uczeń zetknie się na zajęciach z głęboko zakorzenionym mitem czy tzw. powszechnym mniemaniem lub elementami nadinterpretacji faktów);
4. umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie;
5. umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi (autor programu uważa, że wykorzystanie internetu oraz innych

nowoczesnych źródeł informacji powinno być podstawą aktualizacji informacji nabytych trakcie zajęć historii i społeczeństwa; przewidziano też zajęcia oparte na tej sprawności i kształtujące ją);

6. umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji (cała edukacja w dziedzinie historii i społeczeństwa jest skierowana na tę umiejętność, kształtowana będzie w zadaniach szczegółowych);
7. umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się;
8. umiejętność pracy zespołowej, kształtowana na bazie wykonywanych zadań.

Cele ogólne w zakresie przedmiotu historia i społeczeństwo zakładają:

1. uświadomienie, że wiedza humanistyczna może stanowić klucz do rozumienia świata współczesnego, pomoc w autoidentyfikacji w świecie;
2. poddawanie wspólnej analizie problemów współczesnych, do których każdy człowiek musi się tak czy inaczej ustosunkować;
3. utrwalenie wiedzy historycznej, zdobytej na wcześniejszych etapach edukacji;
4. wykorzystanie i utrwalenie zdobytych na wcześniejszych etapach edukacji umiejętności w zakresie chronologii historycznej, analizy i interpretacji historycznej oraz tworzenia narracji historycznej.

Cele wychowawcze, ujęte w podstawie programowej, rozwijane w ramach historii i społeczeństwa:

1. wspieranie wychowawczej roli rodziny; integrowanie działań szkoły i rodziców;
2. pomoc w kształtowaniu pozytywnego stosunku do wartości i pojęć, takich jak: poszanowanie życia, miłość, małżeństwo, rodzina, przyjaźń, akceptacja i szacunek w relacjach międzyludzkich;
3. uświadomienie roli rodziny w życiu człowieka; promowanie trwałych związków, których podstawą jest więź emocjonalna, efektywne sposoby komunikowania się, wzajemne zrozumienie;
4. przekazywanie rzetelnej, wiedzy na temat zmian społecznych w różnych fazach rozwoju człowieka.

CELE SZCZEGÓŁOWE I TREŚCI KSZTAŁCENIA

W opisie poszczególnych wątków podano propozycje godzinowe ich realizacji. Można wprowadzać w nich szerokie zmiany – zależnie od grupy młodzieży, jej możliwości i zainteresowań. Proponuję jednak nie zmniejszać ilości godzin w wątku 9 (*Ojczysty panteon i ojczyste spory*). Jest on obowiązkowy, a przy tym najtrudniejszy. Kluczowy w nim jest temat 16, który można rozbić na 4 podtematy. Podobnie jest z metodami, które należy traktować tylko jako propozycję. W tej kwestii decyzja pozostaje w rękach uczącego.

Wykorzystanie materiałów cyfrowych

Sugeruję w szerokiej formie wykorzystanie materiałów dostępnych w internecie. Zachęcam do samodzielnego tworzenia materiałów w tym portalu i dzielenia się doświadczeniem. W momencie tworzenia programu na portalu nie było jeszcze wyszczególnionych materiałów dla przedmiotu historia i społeczeństwo (IV etap edukacyjny), ale można swobodnie korzystać z materiałów dla historyków i do wiedzy o społeczeństwie. W dyskusjach przydatne bywa forum www.historycy.org oraz zasoby bibliotek cyfrowych.

Wątek 6 – Gospodarka. Wątek ten umożliwia zrozumienia wielu procesów ekonomicznych. Dobry ekonomista, by przeciwdziałać powstawaniu kryzysów, powinien dysponować wiedzą o ich historycznych źródłach i znać społeczne skutki procesów ekonomicznych. Dlatego szczegółowe treści kształcenia przygotowano tak, by były przydatne przyszłym ekonomistom i matematykom.

Zgodnie z przydziałem godzin przeznaczonych na historię i społeczeństwo (wynosi 120 godzin w cyklu kształcenia) na jeden wątek przypada średnio 30 godzin. W przypadku tego wątku sugeruję 29 godzin (23 tematy plus 6 godzin rezerwy – sugeruję wykorzystanie ich na tematy 6, 9 i 21 ze względu na formy i metody pracy oraz możliwość rozszerzenia dyskusji). Tekstem pogrubionym zaznaczono cele z podstawy, zwykłą czcionką – sugerowane przez autora programu uszczegółowienia celów.

Lp.	Temat	Odniesienie do wymagań szczegółowych podstawy programowej (cel główny)	Szczegółowe cele kształcenia i wychowania Po zajęciach uczeń:	Sugerowane metody pracy, źródło materiałów dydaktycznych
1.	Gospodarka i ekonomia – pochodzenie pojęć	temat spoza podstawy	– wyjaśnia szczegółowo pojęcie ekonomii – przedstawia na przykładzie wybrany proces ekonomiczny – wymienia epokę, w której powstały najwcześniejsze formy gospodarowania – wymienia działy gospodarki – opisuje działy gospodarki – wyjaśnia terminy: gospodarka, zysk, strata, proces ekonomiczny, rewolucja neolityczna	rozmowa nauczająca, wykład, drama, pokaz (także multimedialny)
2.	Wymiana i jej formy w świecie starożytnym	A.6.1.	– wymienia formy wymiany w świecie starożytnym – opisuje szczegółowo formy wymiany handlowej w świecie starożytnym – wyjaśnia, na czym polega wymiana towarowa i typowa wymiana towarowo-pieniężna – omawia rolę transportu w rozwoju handlu w starożytności – określa rolę zaufania	drama (symulacja wymiany), praca z mapą (wykonywanie poleceń, rysowanie i wyznaczanie szlaków handlowych), praca pod kierunkiem i samodzielna praca ucznia

			w procesie wymiany – wyjaśnia terminy: gospodarka naturalna, gospodarka towarowa, handel lokalny, dalekosiężny, łańcuszkowy, bezpośredni, szlaki handlowe	
3.	Pieniądz i jego formy – od starożytności do dziś	A.6.2.	– opisuje początki pieniądza – wyjaśnia konsekwencje pojawienia się pieniądza w obrocie handlowym – wyjaśnia konieczność wprowadzenia uniwersalnych przeliczników wymiany, uwzględniając w nich rolę kruszców – wyciąga wnioski z rozwoju pieniądza, wskazując najważniejsze zagrożenia i potencjalne możliwości – wyjaśnia formułę pieniądza kruszcowego, monety zdawkowej, pieniądza fiducjarnego – wyjaśnia terminy: płacidło, moneta, banknot, kwit depozytowy, pieniądz wirtualny	interpretacja materiałów źródłowych (reprodukcje numizmatów)
4.	Zmiany w wartości pieniądza w obrocie handlowym	A.6.2.	– wyjaśnia konsekwencje braku, niedomiaru i nadmiaru pieniądza w obrocie handlowym – wyjaśnia rolę pieniądza w gospodarce, wymienia jego funkcje – przedstawia procesy związane z podażą pieniądza – wyjaśnia terminy: inflacja, hiperinflacja, deflacja, podaż, popyt, koniunktura, deprecjacja, dewaluacja, eksport, import, deficyt budżetowy, podatek inflacyjny	poker kryterialny, symulacja, gra dydaktyczna, drzewko decyzyjne

5.	Sprawdzian	A.6.	– posługuje się materiałem z działu A.6.	tradycyjny lub na platformie edukacyjnej (Moodle, Blackboard)
6.	Kredyt – krwiobieg gospodarki	B.6.1.	– opisuje różne formy kredytowania przedsięwzięć handlowych (i innych) w starożytności, średniowieczu i nowożytności – wyjaśnia niezbędność kredytu dla funkcjonowania gospodarki rynkowej – wymienia przykłady kryzysów związanych z kryzysem kredytu (kryzys starożytny w III w. n.e., kryzys średniowieczny w XIV w., Wielki Kryzys z lat 30. XX w., kryzysy współczesne) – interpretuje, podając przyczyny i skutki, przykłady kryzysów związanych z kryzysem kredytu (kryzys starożytny w III w. n.e., kryzys średniowieczny w XIV w., Wielki Kryzys z lat 30. XX w., kryzysy współczesne) – interpretuje proste umowy kredytowe, zna pojęcie procentu składanego – wyjaśnia terminy: kredyt, kapitał, wierzyciel, dłużnik, lichwa, odsetki, lombard, pożyczka pod zastaw, spółdzielczość kredytowa, Wielki Kryzys, New Deal, indeks Dow Jones	praca z tekstem, gra dydaktyczna, praca własna ze źródłem (materiał internetowy)

7.	Czy to cnotliwie być bogatym, czyli o dylematach moralnych	B.6.2.	– wyjaśnia stosunek Kościoła do bogactwa i bogacenia się w średniowieczu, wskazując punkty zwrotne (św. Tomasz z Akwinu, templariusze) – przedstawia w formie przyczynowo-skutkowej konsekwencje stosunku Kościoła do bogacenia się – podaje przykłady współczesnych interpretacji „moralności bogacenia się” (socjalizm, marksizm, liberalizm, konserwatyzm, nauka społeczna Kościoła) – samodzielnie ocenia kwestie etycznych konsekwencji bogacenia się, przedstawiając argumentację – wyjaśnia terminy: etyka, godziwy zysk, cena sprawiedliwa, wyzysk, liberalizm, konserwatyzm, uwłaszczenie, upaństwowienie, środki produkcji	pokaz, debata lub debata oksfordzka, praca ze źródłem (materiał internetowy)
8.	Giełda i ubezpieczenia	C.6.1.	– opisuje instytucje ważne dla rozwoju gospodarki kapitalistycznej (np. bank, giełdę, agencję ubezpieczeniową) – interpretuje wykresy i proste mechanizmy giełdowe – wyjaśnia terminy: bank, giełda, weksel, transakcja terminowa, akcje, obligacje, spółka akcyjna, bańka giełdowa (spekulacyjna), ubezpieczenie, polisa	studium przypadku, symulacja giełdy, pokaz, film z interpretacją
9.	Giełdy współcześnie – wirtualna wizyta	C.6.1 z elementami spoza podstawy	– potrafi samodzielnie przeprowadzić proste symulacje operacji giełdowych – samodzielnie wyszukuje	praca ze źródłem (materiał internetowy)

			zestawienia giełdowe – wyjaśnia terminy: spekulacja, dom maklerski, makler, gra giełdowa, bessa, hossa, bańka giełdowa	
10.	Dualizm gospodarczy w Europie w XVI–XVIII w. Narodziny merkantylnizmu	C.6.1.	– opisuje mechanizm działania rynku lokalnego – charakteryzuje ponadregionalne więzi gospodarcze w epoce nowożytnej – wskazuje rolę Rzeczypospolitej w sieci powiązań europejskiej gospodarki nowożytnej – opisuje dualizm gospodarczy w Europie w XVI–XVII w. i przedstawia narodziny merkantylnizmu – wymienia najważniejsze polskie szlaki handlowe dawniej (wiślany, czarnomorski) i dziś (bałtycki, europejski, wschodni) – wyjaśnia rolę kooperacji w rynku lokalnym – wyjaśnia terminy: hanza, dualizm gospodarczy Europy, pańszczyzna, płodozmian, folwark, cech, manufaktura, merkantylnizm, kolonializm	drama, praca ze źródłem, praca z mapą – szlaki handlowe w Europie w XVI–XVII w., gra dydaktyczna (szczególnie polecam „Chłopską szkołę biznesu” – http://mik.krakow.pl/?dzialania=chlopska-szkola-biznesu)
11.	Źródła potęgi gospodarczej Europy w XVI–XVIII w.	C.6.2.	– wyjaśnia genezę gospodarki kapitalistycznej w Europie – ocenia rolę, jaką odegrał kapitalizm w zapewnieniu Europie pierwszeństwa w nowożytnym świecie – przedstawia proces akumulacji kapitału w Europie w XVI–XVIII w. – wymienia wynalazki i procesy ekonomiczne, które przyczyniły się do dominacji	drzewko decyzyjne, debata na podstawie poszukiwań w internecie

			gospodarczej Europy (handel morski, manufaktura, fabryka, industrializacja, rewolucja przemysłowa) – wyjaśnia terminy: akumulacja pierwotna, grodzienia	
12.	Sprawdzian	B.6 i C.6.	– posługuje się materiałem z działów B.6. i C.6.	forma dowolna, może mieć charakter tradycyjny, może być testem platformowym lub dyskusją punktowaną
13.	Rewolucja przemysłowa i XIX-wieczny kapitalizm	D.6.1.	– charakteryzuje gospodarkę kapitalistyczną w XIX w. – przedstawia początki rewolucji przemysłowej – wyjaśnia zasadę działania kumulacji kapitału w przemyśle – omawia współpracę sektora bankowego i fabrycznego – wyjaśnia terminy: rewolucja przemysłowa, koncentracja kapitału, koncern, oligopol, wartość dodana	pokaz (film, pokaz multimedialny) lub wycieczka przedmiotowa (o ile w okolicy są zabytki z okresu rewolucji przemysłowej XIX w.)
14.	Społeczne skutki XIX-wiecznego kapitalizmu	D.6.1.	– opisuje miasto przemysłowe – wyjaśnia znaczenie społeczne i ekonomiczne kwestii robotniczej – przedstawia istniejące do dziś społeczne skutki industrializacji – wyjaśnia terminy: urbanizacja, industrializacja (uprzemysłowienie), mieszkanie zakładowe, wynagrodzenie akordowe, czas pracy, związki zawodowe, ruch robotniczy, klasa społeczna, proletariat, burżuazja	pokaz (film, pokaz multimedialny) lub wycieczka przedmiotowa (o ile w okolicy są zabytki z okresu rewolucji przemysłowej XIX w.)

15.	Wielcy teoretycy kapitalizmu wolnokonkurencyjnego	D.6.2.	– charakteryzuje poglądy entuzjastów kapitalizmu – ocenia samodzielnie poglądy entuzjastów kapitalizmu, sięgając do przemysłanych argumentów – przedstawia teorię liberalizmu klasycznego (A. Smith) – wyjaśnia teorię liberalizmu nowoczesnego – potrafi wskazać główne zasady neoliberalizmu i libertarianizmu – wyjaśnia terminy: leseferyzm, „niewidzialna ręka wolnego rynku”, przedsiębiorczość, wolny rynek, gospodarka wolnorynkowa, gospodarka planowa (centralnie sterowana), pułapka maltuzjańska, liberalizm, neoliberalizm, libertarianizm	wykład, pokaz, referat, materiały o doktrynach politycznych i ekonomicznych
16.	Krytyka kapitalizmu – od luddystów do marksistów	D.6.2.	– przedstawia krytyczne opinie na temat gospodarki kapitalistycznej w XIX w. – wyjaśnia główne założenia marksistowskiej teorii ekonomicznej – używa argumentów za systemem kapitalistycznym lub przeciw niemu, odpowiednio je uzasadnia (uwaga – oceniamy sposób argumentacji oceny, a nie samą ocenę!) – rozróżnia teorie socjalistyczne, marksistowskie, reformistyczne i anarchistyczne – krótko charakteryzuje teorie socjalistyczne,	wykład, analiza SWOT, metaplan

			marksistowskie, reformistyczne i anarchistyczne – wyjaśnia terminy: czartyzm, luddyzm, komunizm, marksizm, socjalizm utopijny, socjalizm naukowy, walka klas, anarchizm, anarchokomunizm	
17.	Sprawdzian	D.6.	– posługuje się materiałem z działu D.6.	sugerowany tradycyjny test
18.	Ekonomiczne konsekwencje realnego socjalizmu	E.6.1.	– charakteryzuje gospodarkę realnego socjalizmu i jej konsekwencje – ocenia samodzielnie skutki ekonomiczne realnego socjalizmu – wyjaśnia związki między polityką, propagandą a gospodarką – wyjaśnia terminy: realny socjalizm, gospodarka planowa, kolektywizacja, nacionalizacja	drama – wywiad, debata oparta na poszukiwaniach w internecie, może być tzw. balonowa
19.	„Kapitalizm z ludzką twarzą” – czy to w ogóle możliwe? – nauka społeczna Kościoła i neoliberalowie	D.6.2.	– przedstawia krytyczne opinie na temat gospodarki kapitalistycznej w XIX w. (w kontekście „kapitalizmu z ludzką twarzą”) – charakteryzuje poglądy neoliberalne i społecznej nauki Kościoła	metaplan, analiza SWOT, rozmowa nauczająca

20.	O państwie opiekuńczym	E.6.2.	– wyjaśnia, czym jest państwo opiekuńcze i opisuje jego genezę – opisuje kilka odmiennych przykładów współczesnych państw opiekuńczych – wyjaśnia zasady działania państwa opiekuńczego na podstawie przykładów Szwecji, Francji i Niemiec – ocenia zdolność przetrwania systemów opiekuńczych w warunkach prosperity i kryzysu, popiera ocenę przykładami – wyjaśnia terminy: państwo opiekuńcze, interwencjonizm państwowy, keynesizm, redystrybucja, subsydiarność	debata, drama – „przekaz TV”, nauczanie problemowe (konfrontacja postaw)
21.	Czy państwo opiekuńcze jest sprawiedliwe?	E.6.2.	– przedstawia argumenty w sporze o efektywność i sprawiedliwość państwa opiekuńczego – zajmuje samodzielne stanowisko oparte na argumentach etycznych i ekonomicznych	debata oksfordzka, praca z materiałem prasowym
22.	Ponowoczesna gospodarka globalna	temat spoza podstawy	– omawia i ocenia skutki globalizacji w światowej gospodarce – wyjaśnia, dlaczego współczesna gospodarka nazywana jest ponowoczesną – wyjaśnia terminy: globalizm, alterglobalizm, ponowoczesność, azjatyckie tygrysy, laogai	debata oparta na poszukiwaniach w internecie
23.	Podsumowanie		– wyciąga wnioski z dotychczasowej nauki przedmiotu	burza mózgów

Wątek 7. Rządzący i rządzeni. Tematyka niezbędna, by poruszać się w świecie współczesnej demokracji. Pokazuje zmiany uprawnień obywatelskich wobec władzy i zmiany w koncepcjach sprawowania władzy. Wyjaśnia pozycję obywatela wobec państwa. Wskazuje najważniejsze wzorce obywatelskie i opisuje chlubne polskie tradycje obywatelskie.

Zgodnie z przydziałem godzin przeznaczonych na historię i społeczeństwo (wynosi 120 godzin w cyklu kształcenia) na jeden wątek przypada średnio 30 godzin. W przypadku tego wątku sugeruję 23 godziny (17 tematów plus 6 godzin rezerwy – sugeruję wykorzystanie ich na tematy 13, 15 i 16 – ze względu na obszerność tematyki i sugerowane formy pracy). Tekstem pogrubionym zaznaczone cele z podstawy, zwykłą czcionką – sugerowane przez autora programu uszczegółowienia celów.

Lp.	Temat	Odniesienie do wymagań szczegółowych podstawy programowej (cel główny)	Szczegółowe cele kształcenia i wychowania. Po zajęciach uczeń:	Sugerowane metody pracy
1.	Obywatel – pochodzenie pojęcia	A.7.1.	– wyjaśnia pojęcie obywatel i obywatelstwo w <i>polis</i> ateńskiej – wymienia przykłady postaw obywatelskich i społecznych według pojęć greckich – porównuje postawy obywatelskie antyczne i współczesne – ocenia przyczyny i skutki wytworzenia się w Grecji pojęć obywatelstwa, wspólnoty państwowej, praw i obowiązków obywatelskich	drama – grupy eksperckie, rozmowa nauczająca
2.	<i>Vir romanus</i> – wzorzec ideowy prawego obywatela	A.7.1.	– wyjaśnia pojęcia „obywatel” i „obywatelstwo” w republikańskim Rzymie – wymienia rzymskie cnoty obywatelskie – wymienia postacie związane z wzorcami obywatelskich zachowań (Cyncynat, Katon Starszy, Cyceon, Pompejusz) – wymienia cechy męża stanu	praca ze źródłem i tekstem literackim, rozmowa nauczająca

			i obywatela państwa demokratycznego, sięgając do rzymskiej perspektywy – ocenia wagę rzymskich wzorów na przykładzie tytułu <i>pater patriae</i> i maksymy <i>Salus Rei Publicae suprema lex</i>	
3.	Recepcja starożytnego pojęcia obywatelstwa w późniejszych epokach	A.7.2.	– wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia „obywatel” w późniejszych epokach, z uwzględnieniem Rzeczypospolitej przedrozbiorowej – wymienia dwa przykłady zastosowania starożytnych wzorów w późniejszych epokach – odnosi przykłady działań obywatelskich dawnej Rzeczypospolitej do przykładów współczesnych, wskazuje analogie negatywne i pozytywne, ocenia je	dyskusja punktowana
4.	Średniowiecze. Władcy feudalni – od patrymonium do suwerenności monarchy	B.7.1.	– charakteryzuje zakres władzy cesarza, papieża i króla oraz ich wzajemne relacje w średniowieczu w ujęciu dynamicznym – interpretuje programy polityczne cesarzy i papieży w dokumentach tekstowych – interpretuje programy polityczne cesarzy i papieży w źródłach ikonograficznych – wyjaśnia terminy: patrymonium, monarchia stanowa, monarchia suwerenna	praca z materiałem ilustracyjnym – interpretacja symboliki
5.	Średniowieczni obywatele – mieszczenie	B.7.1.	– opisuje zakres władzy samorządu miejskiego w średniowiecznym mieście – przedstawia genezę i skutki	studium przypadku albo tworzenie algorytmu graficznego

			samorządności miast średniowiecznych – porównuje samorząd średniowieczny i współczesny, wskazuje zmiany – wyjaśnia terminy: rada, ława, burmistrz, doża, patrycjat, pospólstwo i plebs (są powtórzeniem z klas poprzednich)	
6.	Marsyliusz z Padwy i jego teorie	B.7.1.	– charakteryzuje teorie opisujące zakres władzy cesarza, papieża i króla oraz ich wzajemne relacje w średniowieczu – opisuje średniowieczną teorię demokracji – wyjaśnia terminy: lud, elekcja, demokracja w znaczeniu średniowiecznym	pokaz, wykład problemowy, praca z tekstem
7.	Relikty świata feudalnego w późniejszych epokach	B.7.2.	– analizuje relikty świata feudalnego w późniejszych epokach	dyskusja punktowana lub debata oksfordzka
8.	Sprawdzian	A.7 i B.7.	– posługuje się materiałem z działów A.7. i B.7.	test w formie krótkiego wypracowania

9.	Obywatele Rzeczypospolitej Obojga Narodów	C.7.1.	– analizuje funkcjonowanie staropolskiego pojęcia obywatelstwa na tle porównawczym – w stosunku do państw stanowych ewoluujących w stronę absolutyzmu (Francja) lub parlamentaryzmu (Anglia) – wyjaśnia terminy: wolność osobista, stan szlachecki, otwartość stanu szlacheckiego, zamknięcie stanu szlacheckiego – wyjaśnia, z jakich cech wynikała wyjątkowość stanu szlacheckiego w Rzeczypospolitej – porównuje funkcje obywatela dawniej i dziś, wyciąga wnioski z porównania	drama (akwarium lub komiks), praca z materiałem audio (utwory Jacka Kowalskiego o Sarmatach, konfrontowane z tekstem naukowym)
10.	Parlamentaryzm Rzeczypospolitej	C.7.1.	– analizuje funkcjonowanie staropolskiego parlamentaryzmu na tle porównawczym – w stosunku do państw stanowych ewoluujących w stronę absolutyzmu (Francja) lub parlamentaryzmu (Anglia) – wyjaśnia terminy historyczne: „praw ucieranie”, republikanizm, sejmiki, elekcja – opisuje i dokonuje prostej oceny parlamentaryzmu dawnej Rzeczypospolitej – porównuje funkcje posła dawniej i dziś, wyciąga z porównania wnioski	sześć kapeluszy według E. de Bono lub studium przypadku
11.	Oligarchizacja życia	C.7.2.	– analizuje i ocenia zjawisko oligarchizacji	dyskusja wielokrotna lub

	Rzeczypospolitej – pułapka demokracji szlacheckiej		życia politycznego i rozwoju klienteli jako nieformalnego systemu władzy w I Rzeczypospolitej – rozpoznaje nieformalne formy sprawowania władzy w świecie współczesnym – wyjaśnia terminy: oligarchia, szara eminencja	metaplan
12.	Sprawdzian	C.7.	– posługuje się materiałem z działu C.7.	sprawdzian (najlepiej na platformie edukacyjnej, może być tradycyjny) – dziedzictwo Rzeczypospolitej
13.	Rewolucja francuska jako klasyczny przykład mechanizmu rewolucyjnego – porównanie z mechanizmem rewolucji rosyjskiej	D.7.1.	– analizuje na wybranych przykładach zjawisko rewolucji społeczno-politycznej i jego ideowe korzenie – wymienia przykłady istnienia mechanizmu rewolucyjnego, charakterystycznego dla rewolucji – rozpoznaje i uogólnia przebieg rewolucji poprzez analogię na kilku przykładach historycznych – wymienia najważniejszych ideologów rewolucji: J.J. Rousseau, Monteskiusz, praktyków: G. Danton, M. Robespierre	praca z materiałem z internetu, wykorzystanie grup eksperckich
14.	Ruch anarchistyczny	D.7.2.	– analizuje na wybranych przykładach ruch anarchistyczny	debata „za i przeciw”
15.	Działalność opozycji politycznej w PRL	E.7.1.	– analizuje na wybranych przykładach działalność opozycji politycznej w PRL – opisuje wyjątkową rolę związków zawodowych jako	praca z tekstem źródłowym, pokaz (film)

			formy opozycji w PRL – wyjaśnia terminy: KOR, NSZZ „Solidarność”, KPN, NZS, FMW	
16.	Obywatel wobec totalitaryzmu – antyutopie	E.7.2.	– analizuje na wybranych przykładach działalność opozycji politycznej w PRL – ocenia działalność opozycji w PRL i skierowane przeciw niej represje (uwaga – oceniamy sposób argumentacji oceny, a nie samą ocenę!) – opisuje wyjątkową rolę związków zawodowych jako formy opozycji w PRL – wyjaśnia terminy historyczne: KOR, NSZZ „Solidarność”, KPN, NZS, FMW	sześć kapeluszy według E. de Bono
17.	Podsumowanie		– podsumowuje wyniki pracy	burza mózgów

Wątek 8 – Wojna i wojskowość. Do niedawna zagadnienia związane z wojną i wojskowością były uznawane niemal za niepotrzebne, co miało współgrać z tezą F. Fukuyamy o „końcu historii”. Niestety, wojny i konflikty zbrojne nie gasną. By zrozumieć ten okrutny aspekt współczesnego świata, warto przybliżyć młodym ludziom tematykę szeroko powiązaną z wojnami i wojskowością jako ważną częścią historii decydującą o losach narodów i cywilizacji.

Zgodnie z przydziałem godzin przeznaczonych na historię i społeczeństwo (wynosi 120 godzin w cyklu kształcenia) na jeden wątek przypada średnio 30 godzin. W przypadku tego wątku sugeruję przeznaczyć po 2 godziny na każdy temat z wyjątkiem rozdziałów o wojnie i wojnie w prawie międzynarodowym (po 1 godzinie lekcyjnej) oraz o wojnach Rzeczypospolitej Obojga Narodów i I i II wojnie światowej (po 3 godziny lekcyjne), do tego 3 godziny na bloki powtórzeniowe oraz 3 na sprawdziany częściowe i 1 na sprawdzian końcowy. Tekstem pogrubionym zaznaczone cele z podstawy, zwykłą czcionką – sugerowane przez autora programu uszczegółowienia celów.

Lp.	Temat	Odniesienie do wymagań szczegółowych podstawy programowej (cel główny)	Szczegółowe cele kształcenia i wychowania. Po zajęciach uczeń:	Sugerowane metody pracy
1.	Czym jest wojna	temat spoza podstawy	– wyjaśnia, czym są konflikt, konflikt zbrojny i wojna – wyjaśnia, czym są siły zbrojne – dostrzega i ocenia wpływ wojen na rozwój cywilizacji – wymienia i rozróżnia najważniejsze rodzaje broni	burza mózgów, problemowa rozmowa nauczająca
2.	Wojna w starożytnej Grecji	A.8.1.	– charakteryzuje i ocenia na wybranych przykładach strategię Aleksandra Wielkiego – dostrzega osiągnięcia techniki wojennej starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu – charakteryzuje organizację armii w starożytnej Grecji okresu klasycznego – przedstawi najważniejsze wojny w starożytnej Grecji	debata „Aleksander Wielki – tyran czy geniusz?” oparta na materiałach z internetu

			– charakteryzuje technikę wojenną Greków na przykładzie bitwy pod Maratonem – charakteryzuje organizację armii macedońskiej – charakteryzuje technikę wojenną Macedończyków i strategię Aleksandra Wielkiego na przykładzie bitwy nad Granikiem – charakteryzuje technikę wojenną Macedończyków i strategię Aleksandra Wielkiego na przykładzie bitwy nad Granikiem	
3.	Armia rzymska	A.8.1. A.8.2.	– charakteryzuje na wybranych przykładach strategię Juliusza Cezara – charakteryzuje strategię Juliusza Cezara na przykładzie oblężenia Alezji – charakteryzuje organizację i technikę wojenną armii rzymskiej – charakteryzuje organizację armii rzymskiej – przedstawi najważniejsze wojny i podboje starożytnego Rzymu – charakteryzuje technikę wojenną starożytnych Rzymian na przykładzie wojen punickich	praca z tekstem źródłowym – „O wojnie galijskiej”, drama – mój pamiętnik według Cezara, pokaz multimedialny
4.	Rycerstwo średniowieczne	B.8.1.	– charakteryzuje etos rycerski – wyjaśni genezę stanu rycerskiego – charakteryzuje system feudalny w średniowieczu – charakteryzuje kulturę rycerską i etos rycerski – charakteryzuje organizację	praca ze źródłem, drama – wywiad z rycerzem

			średniowiecznych armii europejskich – charakteryzuje technikę wojenną w bitwach w średniowiecznej Europie	
5.	Kiedy wojna jest sprawiedliwa	B.8.2.	– wyjaśnia na wybranych przykładach koncepcję wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej w średniowieczu – wyjaśni, na czym polegała i czemu służyła koncepcja pokoju Bożego – wyjaśni koncepcję wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej na przykładzie nauki św. Augustyna z Hippony i św. Tomasza z Akwinu – wyjaśni genezę idei walki z niewiernymi, w tym krucjat i rekonkwisty – charakteryzuje poglądy św. Tomasza i św. Bernarda z Clairvaux na wojny z niewiernymi – wyjaśni, czym była herezja i z czego wynikała walka z heretykami – charakteryzuje poglądy św. Tomasza na walkę z herezją – wyjaśni koncepcję wojny sprawiedliwej i racji stanu u Stanisława ze Skalbmierza	dyskusja punktowana, praca z tekstem źródłowym
	Blok powtórzeniowy	A.8 i B.8.	– posługuje się materiałem z działów A.8. i B.8.	ćwiczenia z podręcznika
	Sprawdzian	A.8 i B.8.	– posługuje się materiałem z działów A.8. i B.8.	forma dowolna
6.	Wojny religijne w nowożytnej Europie	C.8.1.	– analizuje przyczyny i następstwa wojen religijnych w nowożytnej Europie	burza mózgów, „mówiąca tablica”

			– wyjaśni, czym jest wojna religijna – przedstawi najważniejsze wojny religijne w nowożytnej Europie – odróżni przyczyny religijne od pretekstów – charakteryzuje organizację armii nowożytnych – charakteryzuje technikę wojenną stosowaną w XVII w. na przykładzie bitwy pod Białą Górą – charakteryzuje zmiany w technice wojennej i strategii, jakie zaszły podczas wojny trzydziestoletniej	
7.	Wojny Rzeczypospolitej Obojga Narodów	C.8.2.	– charakteryzuje i ocenia wybrane sylwetki wodzów i ich strategię z okresu Rzeczypospolitej przedrozbiorowej – charakteryzuje organizację armii Rzeczypospolitej Obojga Narodów – przedstawi najważniejsze wojny Rzeczypospolitej Obojga Narodów – charakteryzuje technikę wojenną Rzeczypospolitej i strategię wybranych wodzów na przykładach bitew: pod Kircholmem (Jana Karola Chodkiewicza) i pod Kłuszynem (Stanisława Żółkiewskiego) – charakteryzuje strategię Stefana Czarnieckiego na przykładzie działań wojny szarpanej podczas potopu szwedzkiego	praca z biografią

8.	Epoka napoleońska	D.8.1.	– charakteryzuje na wybranych przykładach strategię Napoleona I – analizuje czarną i białą legendę napoleońską – wyjaśnia różnice w ocenie Napoleona I w Polsce i w innych państwach europejskich – charakteryzuje technikę wojenną i organizację armii europejskich pod koniec XVIII w. – przedstawi w skrócie przebieg wojen z rewolucyjną Francją i wojen napoleońskich – charakteryzuje organizację armii rewolucyjnej Francji – charakteryzuje strategię Napoleona I na przykładzie kampanii włoskiej – charakteryzuje zmiany w technice wojennej i strategii, jakie zaszły podczas wojen napoleońskich – przeanalizuje motywy i korzenie czarnej i białej legendy Napoleona – opisz, jakimi metodami Napoleon budował swoją legendę	praca z mapą, pokaz multimedialny
9.	Próby stworzenia ładu światowego	D.8.2.	– charakteryzuje i porównuje trzy koncepcje stworzenia ładu światowego: <i>Pax Romana</i>, <i>Pax Britanica</i> i <i>Pax Americana</i> – analizuje i ocenia potrzebę istnienia światowego ładu – wyjaśni, czym jest mocarstwo i jaką rolę odgrywa w polityce międzynarodowej – wyjaśni, czym były pokój	debata „Ład światowy – zjawisko możliwe czy konieczne?”

			rzymski, pokój brytyjski i pokój amerykański, poda ich główne założenia, cezury chronologiczne, przyczyny trwałości i wskaże zasięg terytorialny	
	Blok powtórzeniowy	C.8 i D.8.	– posługuje się materiałem z działów C.8. i D.8.	ćwiczenia z podręcznika
	Sprawdzian	C.8. i D.8.	– posługuje się materiałem z działów C.8. i D.8.	forma dowolna
10.	Przemiany w wojskowości podczas I i II wojny światowej	temat spoza podstawy	– wyjaśni genezę I i II wojny światowej, przedstawi strony konfliktów – przedstawi w skrócie przebieg i skutki I i II wojny – prześledzi na mapach główne działania wojsk podczas I i II wojny – charakteryzuje technikę wojenną w I i II wojnie światowej – charakteryzuje zmiany w technice wojennej i strategii, jakie zaszły podczas I i II wojny – charakteryzuje nowe rodzaje broni zastosowane podczas I i II wojny światowej – wyjaśni związki gospodarki oraz technologii i siły militarnej państw w XX w.	praca z mapą, pokaz multimedialny
11.	Wojna w prawie międzynarodowym	E.8.1.	– analizuje wybrane przepisy prawa międzynarodowego o wojnie – wyjaśni, czym jest prawo wojenne i antywojenne – przedstawi okoliczności podpisania i założenia konwencji genewskich i haskich – przedstawi organizacje	praca z materiałem źródłowym wyszukanym w internecie

			międzynarodowe zajmujące się przestrzeganiem praw wojennych i antywojennych (Czerwony Krzyż i ONZ) – odniesie analizowane przepisy prawa międzynarodowego do bieżącej sytuacji militarnej i politycznej	
12.	Ruch pacyfistyczny i wizja globalnej zagłady	E.8.2.	– charakteryzuje ruch pacyfistyczny; – charakteryzuje wizję globalnej zagłady obecną w literaturze i filmach <i>science fiction</i> – wyjaśni genezę ruchu antywojennego – wyjaśni wpływ religii na postrzeganie wojny i przemocy – charakteryzuje ruch pacyfistyczny w XX w. – charakteryzuje wizję globalnej zagłady obecną w literaturze <i>science fiction</i> i filmie – wyjaśni, czym jest wizja globalnej zagłady i wizja postapokaliptyczna – poda przykłady wizji globalnej zagłady w dziełach literackich i filmowych – analizuje dzieła literackie i filmowe pod kątem obecności wizji globalnej zagłady	debata „za i przeciw”
	Blok powtórzeniowy	E.8.	– posługuje się materiałem z działu E.8.	ćwiczenia z podręcznika
	Sprawdzian	E.8.	– posługuje się materiałem z działu E.8.	forma dowolna
	Sprawdzian końcowy (semestralny)	A.8., B.8., C.8., D.8., E.8.	– posługuje się materiałem z całego wątku	forma dowolna

Wątek 9 – Ojczysty panteon i ojczyste spory. Jest to obowiązkowy wątek historii i społeczeństwa, dotyczy bowiem najbliższych Polakom historycznych sporów, postaci oraz wzorców. Poniższe zagadnienia stanowią do dziś tematykę wielu dysput towarzyskich i publicznych. Zgodnie z przydziałem godzin przeznaczonych na historię i społeczeństwo (wynosi 120 godzin w cyklu kształcenia) na jeden wątek przypada średnio 30 godzin. W przypadku tego wątku sugeruję 45 godzin (20 tematów, z których 5 to sprawdziany i podsumowanie). W tym przypadku na każdy temat proponuję po dwie godziny, a na tematy 6, 7, 12, 13, 14, 17, 18, 19 po trzy). Osobnego potraktowania wymaga temat 16 – warto na niego przeznaczyć nawet 4 godziny. Wynika to ze specyfiki historii współczesnej i zastosowanych sugestii programowych. Tekstem pogrubionym zaznaczone cele z podstawy, zwykłą czcionką – sugerowane przez autora programu uszczegółowienia celów.

Lp.	Temat	Odniesienie do wymagań szczegółowych podstawy programowej (cel główny)	Szczegółowe cele kształcenia i wychowania. Po zajęciach uczeń:	Sugerowane metody pracy
1.	Starożytni bohaterowie. Bohaterowie biblijni	A.9.1.	– charakteryzuje na 2–3 wybranych przykładach antyczne wzory bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny (sugerowane przykłady: Mojżesz, Samson, Judyta) – charakteryzuje recepcję wzorów antycznych w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok (mistrz Wincenty Kadłubek, J. Kochanowski, W. Kochoński, J.Ch. Pasek, P. Skarga, A. Mickiewicz, J. Słowacki, H. Sienkiewicz, Z. Herbert, inni) – wymienia przynajmniej jednego z bohaterów biblijnych (np. Samsona) – w syntetycznej formie wyjaśnia, na czym miało polegać w starożytności męstwo mężczyzn i kobiet – charakteryzuje, wyjaśnia	„debata balonowa”

			i popiera przykładami ponadczasowość antycznych wzorów, dokonuje ich samodzielnej oceny (jak zwykle nie oceniamy poglądów, tylko argumentację)	
2.	Greckie wzory – wojownicy	A.9.1.	– charakteryzuje na 2–3 wybranych przykładach antyczne wzory bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny (sugerowane przykłady: Herakles, Hektor, Achilles, Leonidas) – charakteryzuje recepcję wzorów antycznych w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok (mistrz Wincenty Kadłubek, J. Kochanowski, W. Kochowski, J.Ch. Pasek, P. Skarga, A. Mickiewicz, J. Słowacki, H. Sienkiewicz, Z. Herbert, inni) – wymienia przynajmniej jednego bohatera greckiego (mitologicznego – np. Achillesa i realnego np. Leonidasa) – w syntetycznej formie wyjaśnia, na czym miało polegać w starożytności męstwo mężczyzn i kobiet – charakteryzuje, wyjaśnia i popiera przykładami ponadczasowość antycznych wzorów, dokonuje ich samodzielnej oceny (jak zwykle nie oceniamy poglądów, tylko argumentację)	praca z tekstem, praca ze źródłem ilustracyjnym

3.	Wojownicy hellenistyczni i rzymscy	A.9.1.	– charakteryzuje na 2–3 wybranych przykładach antyczne wzory bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny (sugerowane przykłady: Aleksander Wielki, Juliusz Cezar) – charakteryzuje recepcję wzorów antycznych w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok (mistrz Wincenty Kadłubek, J. Kochanowski, W. Kochowski, J.Ch. Pasek, P. Skarga, A. Mickiewicz, J. Słowacki, H. Sienkiewicz, Z. Herbert, inni) – wymienia przynajmniej jednego z bohaterów – w syntetycznej formie wyjaśnia, na czym miało polegać w starożytności męstwo mężczyzn i kobiet – charakteryzuje, wyjaśnia i popiera przykładami ponadczasowość antycznych wzorów, dokonuje ich samodzielnej oceny (jak zwykle nie oceniamy poglądów, tylko argumentację)	studium przypadku, praca z tekstem
4.	Antyczni obywatele – wzory greckie i rzymskie	A.9.2.	– charakteryzuje antyczny wzorzec obywatela (sugerowane przykłady: Perykles i Aspazja, Demostenes, Sokrates, Platon, Arystoteles, Katon Starszy, M. T. Cynceron) – charakteryzuje recepcję antycznego wzorca obywatela – w polskiej myśli	praca ze źródłem, drama – przygotowanie laudacji (elementy retoryki)

			i praktyce politycznej późniejszych epok (J. Kochanowski, W. Kochowski, J.Ch. Pasek, P. Skarga, A. Mickiewicz, J. Słowacki, H. Sienkiewicz, Z. Herbert, inni) – wymienia przynajmniej jednego obywatela greckiego (Sokrates lub Perykles) i rzymskiego (np. Katon Starszy lub Cyceon) – w syntetycznej formie wyjaśnia, na czym polegał antyczny wzorzec obywatela (grecki obywatel i rzymski <i>vir romanus</i>) – charakteryzuje, wyjaśnia i popiera przykładami ponadczasowość antycznych wzorów, dokonuje ich samodzielnej oceny (jak zwykle nie oceniamy poglądów, tylko argumentację)	
5.	Koncepcje polityczne władców z dynastii piastowskiej	B.9.1.	– charakteryzuje na wybranych przykładach koncepcje polityczne władców z dynastii piastowskiej – koncepcje Mieszka I, Bolesława I Chrobrego, Kazimierza Odnowiciela, Kazimierza Wielkiego – wymienia koncepcje monarchii nadplemiennej, monarchii słowiańskiej, państwa prawa książęcego, <i>Corona Regni Poloniae</i> – ocenia rolę władców dynastii piastowskiej w budowie idei państwa polskiego (nie oceniamy poglądów, tylko	analiza SWOT, rozmowa nauczająca

			argumentację) – wyjaśnia terminy historyczne: prawo książęce, <i>Corona Regni Poloniae</i>	
6.	Rola ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego	B.9.2.	– charakteryzuje oraz ocenia na wybranych przykładach rolę ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego (biskupa Jordana, arcybiskupa Jakuba Świnki i biskupa Zbigniewa Oleśnickiego) – opisuje kontrowersje związane z postacią św. Stanisława – wymienia postacie biskupa Jordana, arcybiskupa Jakuba Świnki i biskupa Zbigniewa Oleśnickiego	praca z biografią
7.	Sprawdzian	A.9. i B.9.	– posługuje się materiałem z działów A.9. i B.9.	forma dowolna, z naciskiem na biografistykę
8.	Obywatele Złotego Wieku	C.9.1.	– charakteryzuje na wybranych (np. 3) przykładach postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI w.) (Jan Łaski starszy, Andrzej Frycz Modrzewski, Stanisław Orzechowski) – charakteryzuje na wybranych (np. 3) przykładach postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVII w.) (Jan Zamoyski, Piotr Skarga, Szymon Starowolski) – charakteryzuje na wybranych (np. 3) przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVIII w.) (Stanisław Leszczyński, Stanisław	symulacja

			Konarski, Stanisław Staszic) – ocenia działania zmierzające do naprawy Rzeczypospolitej (Jan Łaski starszy, Andrzej Frycz Modrzewski, Stanisław Orzechowski) i próby ratowania Rzeczypospolitej (Stanisław Leszczyński, Stanisław Konarski, Stanisław August Poniatowski) – wymienia postacie zabiegających o dobrych królów i skuteczne prawo (Jan Zamoyski, Piotr Skarga, Szymon Starowolski) – przedstawia postawy antyobywatelskie i podaje ich przykłady	
9.	Spory o upadek Rzeczypospolitej	C.9.2.	– charakteryzuje (ogólnie) spory o przyczyny upadku Rzeczypospolitej – opisuje podstawowy spór o politykę w dobie upadku – za królem lub przeciw niemu, powołuje się na przykłady z literatury (J. Łojek, S. Rostworowski, A. Zamoyski) – ocenia genezę polskich reform i skutki sporu reformatorów z republikanami – wyjaśnia zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej	debata „za i przeciw” lub balonowa
10.	Sprawdzian	C.9.	– posługuje się materiałem z działu C.9	forma dowolna, z naciskiem na źródła i polemiki
11.	„Bić się czy nie bić?”	D.9.1.	– charakteryzuje (ogólnie) polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz tzw.	debata „za i przeciw” lub dyskusja

			nurtu realizmu politycznego – wymienia argumenty obydwóch nurtów i podaje przynajmniej po jednym przykładzie ich przedstawicieli (np. Piotr Wysocki i Ksawery Drucki-Lubecki) – ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz tzw. nurtu realizmu politycznego (nie oceniamy poglądów, tylko argumentację) – wyjaśnia terminy: nurt insurekcyjny, irredenta, nurt ugodowy, realizm polityczny	
12.	Spory o ocenę XIX-wiecznych powstań	D.9.2.	– charakteryzuje spory o ocenę XIX-wiecznych powstań narodowych – wymienia stanowiska romantyczne i neoromantyczne (np. J. Piłsudski) oraz pozytywistyczne (np. stańczycy) – opisuje wkład XIX-wiecznych sporów w dzisiejszą ocenę powstań	drzewko decyzyjne
13.	Sprawdzian	D.9.	– posługuje się materiałem z działu D.9.	forma dowolna
14.	Jaki kształt Polski? Piłsudski i Dmowski w sporze o koncepcje niepodległości	E.9.1.	– charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w. (idea powstania państwa), uwzględniając cezurę 1918 r. – prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń (J. Piłsudski, R. Dmowski, konserwatyści, inne koncepcje) – opisuje stanowiska R. Dmowskiego	praca ze źródłem, debata oksfordzka lub drzewko decyzyjne

			i J. Piłsudskiego przed odzyskaniem niepodległości – wskazuje współczesne echa sporów o kształt Polski z początków XX w.	
15.	Jaki kształt Polski? Piłsudski i Dmowski w sporze o granice i kształt państwa	E.9.1.	– charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w. (idea kształtowania granic), uwzględniając cezurę 1918 r. i 1921 r. – prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń (J. Piłsudski, R. Dmowski, I. Paderewski, W. Korfanty) – opisuje stanowiska R. Dmowskiego i J. Piłsudskiego w walce o kształt państwa, zauważa koncepcje W. Korfanteo – wskazuje współczesne echa sporów o granice Polski z początków XX w. – wyjaśnia terminy: koncepcja federacyjna, koncepcja inkorporacyjna, Międzymorze	analiza SWOT, drzewko decyzyjne
16.	Jaki kształt Polski? Obóz niepodległościowy kontra komuniści	E.9.1.	– charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezurę lat 1944–1945 – prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń (np. S. Mikołajczyk, T. Arciszewski, T. Bór-Komorowski, J.S. Jankowski, W. Gomułka) – wskazuje współczesne echa sporów o granice Polski z lat 1944–1945 i o jej samodzielność – opisuje spór z lat 1943–	dyskusja punktowana lub metaplan

			1944 o kształt, samodzielność i rolę państwa polskiego w Europie – wskazuje współczesne echa tych sporów	
17.	Sprawdzian	E.9.1.	– posługuje się materiałem z działu D.9.1.	forma wypracowania samodzielnego lub portfolio – materiały należy zacząć gromadzić na lekcji 12
18.	W jaki sposób zbudować III Rzeczpospolitą	E.9.1.	– charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezurę 1989 r. – prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń (L. Wałęsa, T. Mazowiecki, B. Geremek, L. Moczulski, L. Kaczyński, J. Olszewski, G. Janowski, W. Jaruzelski, Cz. Kiszczak, inni) – w przypadku postaci z tego okresu, często działających w dzisiejszej polityce, wybór pozostawia się nauczycielowi (w przypadku tego tematu zaleca się jak największe poczucie taktu i tolerancję ze strony nauczyciela wobec ocen i prezentacji dokonywanych przez uczniów) – opisuje spór o zmiany w stosunku do PRL – opisuje koncepcje konstytucyjne i stosunek do nich poszczególnych sił politycznych – wyjaśnia terminy historyczne: Okrągły Stół,	tematy 16–20 znakomicie wpisują się w metodę projektu, opartą na wywiadzie i samodzielnej heurystyce, w innym przypadku sugeruje się wykorzystanie referatu, wykładu problemowego albo też dyskusję punktowaną – dość skuteczną przy kontrowersyjnych tematach, dotyczących często uczniów lub ich rodziny osobiście

			III RP, IV RP, system prezydencki, system parlamentarno-gabinetowy	
19.	Postawy społeczne wobec totalitaryzmu – opór zbrojny, bierny i walka o zachowanie godności	E.9.2.	– charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy – wymienia przykłady zbrojnego oporu ze swojej najbliższej okolicy, odnosi je do przykładów ogólnokrajowych – wymienia przykłady oporu bez użycia broni – przedstawia przykłady bohaterów walki o ludzką godność – charakteryzuje postacie rotmistrza Witolda Pileckiego i gen. A.E. Fieldorfa („Nila”)	
20.	Postawy społeczne wobec totalitaryzmu – współpraca	E.9.2.	– charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając koncepcje współpracy – wyjaśnia przyczyny współpracy z systemami totalitarnymi	
21.	Postawy społeczne wobec totalitaryzmu – przystosowanie i emigracja wewnętrzna	E.9.2.	– charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając koncepcje przystosowania wewnętrznego, bierny opór – podaje przykłady „jednoosobowych opozycjonistów” i emigracji wewnętrznej – wyjaśnia terminy: emigracja, emigracja	
22.	Postawy społeczne wobec totalitaryzmu – opozycja zorganizowana	E.9.2.	– charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu (w tym przypadku zorganizowaną opozycję)	

			– na przykładzie jednej organizacji opozycyjnej z najbliższej okolicy wyjaśnia rolę opozycji – wyjaśnia okoliczności działania politycznej opozycji do 1947 r. i po 1976 r. ze zwróceniem uwagi na warunki, które pozwalały na istnienie opozycji w formie zorganizowanej	
23.	Podsumowanie		– opisuje wyrobiony na podstawie zajęć i własnych przemyśleń wzorzec obywatela	portfolio

OCENIANIE

A. Uwagi ogólne

Ocenianie jest ważną formą informacji zwrotnej w kontaktach nauczyciel–uczeń, nauczyciel–rodzice i uczeń–rodzice. Służy też nauczycielowi do porządkowania informacji o postępach ucznia, jest więc konieczne w procesie wspierania go i indywidualizacji nauczania. Żeby proces wsparcia ze strony uczącego był skuteczny, musi być **dokładny** i **systematyczny** oraz możliwie holistyczny – powinien uwzględniać różne obszary aktywności ucznia, jego wysiłek, wkład pracy, zdobyte umiejętności. Jednocześnie charakter oceny powinien być **zwrotny** – nie tylko jasno uzasadniony, ale też wskazujący obszary, które należy poprawić. **Wspieranie** oceną pozwala wskazać też dobrze opanowane przez ucznia umiejętności i wiadomości.

Uwaga: nie wolno oceniać ucznia za jego stosunek do wydarzeń społeczno-politycznych, światopogląd i poglądy polityczne, do których ma konstytucyjne prawo!

B. Co podlega ocenie?

Szkolnej ocenie podlegać podczas zajęć historii i społeczeństwa będą:

- a) realizacja przewidywanych w programie osiągnięć, w tym:
 - rozumienie i umiejętność interpretacji faktów
 - umiejętność posługiwania się tekstami źródłowymi
 - suma posiadanych przezeń wiadomości
 - gotowość do pamięciowej reprodukcji wiadomości
 - różne przejawy aktywności intelektualnej
 - formułowanie wypowiedzi ustnych
 - przygotowanie prac pisemnych oraz inne umiejętności, których zdobywanie jest przewidziane w programie nauczania
- b) umiejętności kluczowe:
 - skuteczne komunikowanie się
 - współpraca w zespole
 - twórcze rozwiązywanie problemów
 - organizowanie procesu własnego uczenia się
- c) stosowanie nabytych na innych przedmiotach wiadomości i umiejętności
- d) udział w aktywnych formach pracy na lekcji.

C. Jakie formy badania osiągnięć powinny być stosowane?

a) wypowiedź ustna:

- w odpowiedzi
- w dyskusji
- w debatach
- podczas prezentacji.

(istotna podczas odpowiedzi jest nie tylko jej treść merytoryczna, ale także sprawność językowa)

b) prace pisemne:

- kartkówka (szybka forma sprawdzenia wiadomości do 10 minut)
- sprawdzian bieżący (przewidziany w programie, obejmujący do pięciu tematów lekcyjnych) – może mieć formę tradycyjną lub elektroniczną, z zastosowaniem platform cyfrowych (np. Moodle lub Blackboard)
- testy (tradycyjne lub elektroniczne)
- wypracowania pisane w warunkach kontrolowanej samodzielności

c) prace domowe:

- prace pisemne, referaty
- prezentacje w internecie i/lub na platformie cyfrowej
- webquest
- programy typu Flash
- portfolio

d) udział w projekcie edukacyjnym

e) aktywność lekcyjna

f) udział w konkursach i olimpiadach.

D. Jak powinna wyglądać informacja o ocenianiu?

Na początku roku uczeń powinien otrzymać informację o wymaganiach programowych, koniecznych do spełnienia dla uzyskania poszczególnych ocen. Wymagania te znajdują się w programie, ale muszą być spójne ze szkolnym systemem oceniania – ewentualne dostosowanie powinien wprowadzić korzystający z programu nauczyciel.

Na bieżąco uczeń otrzymuje informację zwrotną, uzasadniającą ocenę.

E. Ogólne kryteria oceniania

Ocena, poziom wymagań	Wymagania Uczeń:
Ocena dopuszczająca – poziom konieczny wymagań (K)	– ma braki w opanowaniu niezbędnego minimum, ale nie przekreślają one możliwości uzyskania przez ucznia podstawowej wiedzy z danego przedmiotu w toku dalszej nauki – rozwiązuje (wykonuje) typowe zadania teoretyczne i praktyczne o niewielkim stopniu trudności – z pomocą nauczyciela potrafi odtworzyć najważniejsze wiadomości z danego działu – z pomocą nauczyciela lub zespołu potrafi rozpoznać procesy ekonomiczne, społeczne lub historyczne – z pomocą nauczyciela lub zespołu wykonuje proste ćwiczenia interpretacyjne – współdziała z zespołem przy wykonywaniu ćwiczeń i zadań
Ocena dostateczna – poziom podstawowy wymagań (P)	– spełnia wymagania konieczne – rozwiązuje (wykonuje) zadania teoretyczne i praktyczne typowe, o średnim stopniu trudności – nie potrzebuje pomocy nauczyciela przy schematycznych wypowiedziach ustnych i pisemnych – wyjaśnia omawiane zagadnienia, niekoniecznie w sposób pełny – potrafi wykonać poprawnie proste ćwiczenie – w sytuacji standardowej wykorzystuje zdobytą wiedzę do wykonania prostego zadania – podczas pracy w grupie wnosi samodzielny wkład w wykonywane zadanie
Ocena dobra – poziom rozszerzający wymagań (R)	– spełnia wymagania podstawowe – poprawnie wyjaśnia terminy i pojęcia – interpretuje materiały źródłowe samodzielnie – poprawnie wykonuje ćwiczenia i zadania teoretyczne i praktyczne – znajduje praktyczne zastosowanie dla zdobytej wiedzy i umiejętności w sytuacjach typowych i z niewielką pomocą – nietypowych – sprawnie streszcza teksty, uogólnia i wnioskuje – bierze czynny udział w pracy nad projektem edukacyjnym – wyróżnia się podczas pracy w grupie
Ocena bardzo dobra – poziom dopełniający wymagań (D)	– spełnia wymagania rozszerzające – używa w zadaniach praktycznych wiedzy o pojęciach i terminach – sprawnie i twórczo wykonuje ćwiczenia teoretyczne i praktyczne – samodzielnie wyszukuje informacje i dokonuje ich interpretacji – potrafi uzasadnić zajęte stanowisko w dyskusji, używając argumentów merytorycznych i logicznych – w grupie pełni rolę lidera – w pracy nad projektem jest twórczy i oryginalny

Ocena celująca – poziom wykraczający wymagań (W)	– spełnia wymagania dopełniające – samodzielnie wykonuje dodatkowe zadania – zdobywa wiedzę i umiejętności, korzystając z literatury popularnonaukowej, materiałów z internetu i innych źródeł – potrafi wykonywać zadania o charakterze badawczym – bierze udział w konkursach i olimpiadach – wypełnia w całości wymagania programowe – inicjuje pomysły na projekty
---	--

F. Kryteria szczegółowe

Poniższy system oceniania został oparty na zasadach pomiaru dydaktycznego. Do typowych poziomów wymagań można odpowiednio przyporządkować oceny. Poziom K (konieczny) to wymagania na ocenę dopuszczającą. Podstawowy (P) – ocena dostateczna. Rozszerzony (R) – ocena dobra. Poziom dopełniający (D) odpowiada ocenie bardzo dobrej. Poziom wykraczający (W) nie został ujęty w kryteriach szczegółowych, odpowiadając ocenie celującej, stosuje się do niego zasady ogólne, podane w tabeli wyżej.

W systemie zastosowano dodatkowy kod, by pokazać w jednej tabeli nie tylko poziom wymagań (K – konieczny, P – podstawowy, R – rozszerzony, D – dopełniający), lecz także kategorie taksonomiczne wymagań. W poniższym planie kategorie taksonomiczne oznaczono literami: A, B, C lub D (A – zapamiętywanie wiadomości i przedstawianie ich w formie ustnej lub pisemnej; B – rozumienie informacji, streszczanie ich, syntetyzowanie na najprostszym poziomie; C – stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych, nieodbiegających od okoliczności, w jakich umiejętność była ćwiczona; D – zastosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych, uruchamiających złożone procesy umysłowe). Pokazuje to dodatkowo poziom trudności wymagania i ułatwia potencjalną ocenę opisową.

Ponieważ każdy nauczyciel będzie stosował własne metody (zarówno nauczania, jak i sprawdzania wiadomości), użyte w tekście pojęcia: omówienie, przedstawienie i charakteryzowanie, mogą być interpretowane zarówno jako formy ustne i pisemne (krótsza bądź dłuższa wypowiedź pisemna), jak i jako forma wypowiedzi emocjonalnej (techniki dramowe). Wybór pozostawiamy nauczycielowi.

Drukiem tłustym wyróżniono elementy mające swoje bezpośrednie źródło w podstawie programowej. Pozostałe cele są do nich komentarzem autorskim.

Wątek 6 – Gospodarka

Lp.	Temat	Planowane osiągnięcia ucznia. Uczeń:	K	P	R	D
1.	Gospodarka i ekonomia – pochodzenie pojęć	wyjaśnia szczegółowo pojęcie ekonomii		B		
		przedstawia na przykładzie wybrany proces ekonomiczny				C
		wymienia epokę, w której powstały najwcześniejsze formy gospodarowania	A			
		wymienia działy gospodarki	A			
		opisuje działy gospodarki			C	
		wyjaśnia terminy: zysk, strata, proces ekonomiczny		B		
2.	Wymiana i jej formy w świecie starożytnym	wymienia formy wymiany w świecie starożytnym	A			
		opisuje szczegółowo formy wymiany handlowej w świecie starożytnym			C	
		wyjaśnia, na czym polega wymiana towarowa i typowa wymiana towarowo-pieniężna				D
		określa rolę zaufania w procesie wymiany		C		
		wyjaśnia terminy: gospodarka naturalna, gospodarka towarowa, handel lokalny, dalekosiężny, łańcuszkowy, bezpośredni, szlaki handlowe	A			
3.	Pieniądz i jego formy – od starożytności do dziś	opisuje początki pieniądza	A			
		wyjaśnia konsekwencje pojawienia się pieniądza w obrocie handlowym		C		
		wyjaśnia konieczność wprowadzenia uniwersalnych przeliczników wymiany, uwzględniając w nich rolę kruszców			C	
		wyciąga wnioski z rozwoju pieniądza, wskazując najważniejsze zagrożenia i potencjalne możliwości				D
		wyjaśnia formułę „pieniądza kruszcowego”, monety zdawkowej, „pieniądza jako długu”		B		
		wyjaśnia terminy historyczne: płacidło, moneta, banknot, kwit depozytowy, pieniądz wirtualny	A			
4.	Zmiany w wartości pieniądza w obrocie	wyjaśnia konsekwencje braku, niedomiaru i nadmiaru pieniądza w obrocie handlowym			C	
		wyjaśnia rolę pieniądza w gospodarce, wymienia jego funkcje		C		
		przedstawia procesy związane z podażą pieniądza				D
		wyjaśnia terminy: inflacja, hiperinflacja, deflacja, podaż, popyt, koniunktura, deprecjacja, dewaluacja, eksport, import, deficyt budżetowy, podatek inflacyjny	A			
5.	Kredyt – krwioobieg gospodarki	opisuje różne formy kredytowania przedsiębiorstw handlowych (i innych) w starożytności, średniowieczu i nowożytności		B		

		wyjaśnia niezbędność kredytu dla funkcjonowania gospodarki rynkowej			C	
		wymienia przykłady kryzysów związanych z kryzysem kredytu (kryzys starożytny w III w. n.e., kryzys średniowieczny w XIV w., Wielki Kryzys z lat 30. XX w., kryzysy współczesne)	A			
		interpretuje, podając przyczyny i skutki, przykłady kryzysów związanych z kryzysem kredytu (kryzys starożytny w III w. n.e., kryzys średniowieczny w XIV w., Wielki Kryzys z lat 30. XX w., kryzysy współczesne)				D
		interpretuje proste umowy kredytowe, zna pojęcie procentu składanego				D
		wyjaśnia terminy: kredyt, kapitał, wierzyciel, dłużnik, lichwa, odsetki, lombard, pożyczka pod zastaw, spółdzielczość kredytowa, Wielki Kryzys, New Deal, indeks Dow Jones	A			
6.	Czy to cnotliwie być bogatym, czyli o dylematach moralnych	wyjaśnia stosunek Kościoła do bogactwa i bogacenia się w średniowieczu, wskazując punkty zwrotne (św. Tomasz z Akwinu, templariusze)			C	
		przedstawia w formie przyczynowo-skutkowej konsekwencje stosunku Kościoła do bogacenia się				D
		podaje przykłady współczesnych interpretacji „moralności bogacenia się” (socjalizm, marksizm, liberalizm, konserwatyzm, nauka społeczna Kościoła)		B		
		samodzielnie ocenia kwestie etycznych konsekwencji bogacenia się, przedstawiając argumentację				D
		wyjaśnia terminy: etyka, godziwy zysk, cena sprawiedliwa, wyzysk, liberalizm, konserwatyzm, uwłaszczenie, upaństwowienie, środki produkcji	A			
7.	Giełda i ubezpieczenia	opisuje instytucje ważne dla rozwoju gospodarki kapitalistycznej (np. bank, giełdę, agencję ubezpieczeniową)			C	
		interpretuje wykresy i proste mechanizmy giełdowe				D
		wyjaśnia terminy: bank, giełda, weksel, transakcja terminowa, akcje, obligacje, spółka akcyjna, bańka giełdowa (spekulacyjna), ubezpieczenie, polisa	A			
8.	Giełdy współcześnie – wirtualna wizyta	potrafi samodzielnie przeprowadzić proste symulacje operacji giełdowych				D
		potrafi samodzielnie wykonać symulacje operacji giełdowych				D
		samodzielnie wyszukuje zestawienia giełdowe		B		
		wyjaśnia terminy: spekulacja, dom maklerski, makler, gra giełdowa, bessa, hossa, bańska giełdowa	A			

9.	Dualizm gospodarczy w Europie w XVI–XVIII w. Narodziny merkantylnizmu	charakteryzuje ponadregionalne więzi gospodarcze w epoce nowożytnej		B		
		wskazuje rolę Rzeczypospolitej w sieci powiązań europejskiej gospodarki nowożytnej			B	
		wymienia najważniejsze polskie szlaki handlowe dawniej (wiślany, czarnomorski) i dziś (bałtycki, europejski, wschodni)	A			
		opisuje mechanizm działania rynku lokalnego			C	
		wyjaśnia rolę kooperacji w rynku lokalnym				D
		wyjaśnia terminy: hanza, dualizm gospodarczy Europy, pańszczyzna, płodozmian, folwark, cech, manufaktura, merkantylnizm, kolonializm	A			
10.	Źródła potęgi gospodarczej Europy w XVI–XVIII w.	wyjaśnia genezę gospodarki kapitalistycznej w Europie		C		
		ocenia rolę, jaką odegrał kapitalizm w zapewnieniu Europie pierwszeństwa w nowożytnym świecie			D	
		konfrontuje opinie na temat początków kapitalizmu i wyciąga z nich wnioski				D
		wymienia wynalazki, które przyczyniły się do dominacji gospodarczej Europy (handel morski, manufaktura, fabryka, mechanizacja, rewolucja przemysłowa)	A			
11.	Rewolucja przemysłowa i XIX-wieczny kapitalizm	charakteryzuje gospodarkę kapitalistyczną w XIX w.		B		
		wyjaśnia zasadę działania kumulacji kapitału w przemyśle				C
		przedstawia początki rewolucji przemysłowej		B		
		omawia współpracę sektora bankowego i fabrycznego		B		
		wyjaśnia terminy: rewolucja przemysłowa, koncentracja kapitału, koncern, oligopol, wartość dodana	A			
12.	Społeczne skutki XIX-wiecznego kapitalizmu	opisuje miasto przemysłowe		B		
		wyjaśnia społeczne i ekonomiczne znaczenie kwestii robotniczej			C	
		przedstawia istniejące do dziś społeczne skutki industrializacji				D
		wyjaśnia terminy: urbanizacja, industrializacja (uprzemysłowienie), mieszkanie zakładowe, wynagrodzenie akordowe, czas pracy, związki zawodowe, ruch robotniczy, klasa społeczna, proletariat, burżuazja	A			
13.	Wielcy teoretycy kapitalizmu wolnokonkurencyjnego	charakteryzuje poglądy entuzjastów kapitalizmu			C	
		ocenia samodzielnie poglądy entuzjastów kapitalizmu, sięgając do przemysłanych argumentów (uwaga – oceniamy sposób argumentacji oceny, a nie samą ocenę!)				D
		referuje teorię liberalizmu klasycznego (A. Smith)		B		
		wyjaśnia teorię liberalizmu nowoczesnego		B		
		potrafi wskazać główne zasady neoliberalizmu i libertarianizmu			B	

		wyjaśnia terminy: leseferyzm, „niewidzialna ręka wolnego rynku”, przedsiębiorczość, wolny rynek, gospodarka wolnorynkowa, gospodarka planowa (centralnie sterowana), pułapka maltuzjańska, liberalizm, neoliberalizm, libertarianizm	A			
14.	Krytyka kapitalizmu – od luddystów do marksistów	przedstawia krytyczne opinie na temat gospodarki kapitalistycznej w XIX w.			B	
		wyjaśnia główne założenia marksowskiej teorii ekonomicznej			C	
		używa argumentów za systemem kapitalistycznym lub przeciw niemu, odpowiednio je uzasadnia (uwaga – oceniamy sposób argumentacji oceny, a nie samą ocenę!)				D
		rozdziela teorie socjalistyczne, marksistowskie, reformistyczne i anarchistyczne	B			
		krótko charakteryzuje teorie socjalistyczne, marksistowskie, reformistyczne i anarchistyczne		B		
		wyjaśnia terminy: czartyzm, luddyzm, komunizm, marksizm, socjalizm utopijny, socjalizm naukowy, walka klas, anarchizm, anarchokomunizm	A			
15.	„Kapitalizm z ludzką twarzą” – czy to w ogóle możliwe? – nauka społeczna Kościoła i neoliberalowie	przedstawia krytyczne opinie na temat gospodarki kapitalistycznej w XIX w. (jak w temacie wyżej, ale w kontekście „kapitalizmu z ludzką twarzą”)			B	
		charakteryzuje poglądy neoliberalne i społecznej nauki Kościoła		B		
16.	Ekonomiczne konsekwencje realnego socjalizmu	charakteryzuje gospodarkę realnego socjalizmu i jej konsekwencje			B	
		ocenia samodzielnie skutki ekonomiczne realnego socjalizmu				D
		wyjaśnia związki między polityką, propagandą a gospodarką		B		
		wyjaśnia terminy: gospodarka planowa, centralne sterowanie gospodarką	A			
17.	O państwie opiekuńczym	wyjaśnia, czym jest państwo opiekuńcze, i opisuje jego genezę			C	
		opisuje kilka odmiennych przykładów współczesnych państw opiekuńczych		B		
		wyjaśnia zasady działania państwa opiekuńczego na podstawie przykładów Szwecji, Francji i Niemiec	A			
		wyjaśnia terminy: państwo opiekuńcze, interwencjonizm państwowy, keynesizm, redystrybucja, subsydiarność	A			

18.	Czy państwo opiekuńcze jest sprawiedliwe?	przedstawia argumenty w sporze o efektywność i sprawiedliwość państwa opiekuńczego			C	
		zajmuje samodzielne stanowisko oparte na argumentach etycznych i ekonomicznych				D
19.	Ponowoczesna gospodarka globalna	omawia i ocenia skutki globalizacji w światowej gospodarce			C	
		wyjaśnia, dlaczego współczesna gospodarka nazywana jest ponowoczesną			C	
		wyjaśnia terminy: globalizm, alterglobalizm, ponowoczesność, azjatyckie tygrysy, laogai	A			

Wątek 7 – Rządzący i rządzeni

Lp.	Temat	Planowane osiągnięcia ucznia	K	P	R	D
1.	Obywatel – pochodzenie pojęcia	wyjaśnia pojęcie obywatel i obywatelstwo w <i>polis</i> ateńskiej	A			
		wymienia przykłady postaw obywatelskich i społecznych według pojęć greckich		B		
		porównuje postawy obywatelskie antyczne i współczesne			C	
		ocenia przyczyny i skutki wytworzenia się w Grecji pojęć obywatelstwa, wspólnoty państwowej, praw i obowiązków obywatelskich				D
2.	<i>Vir romanus</i> – wzorzec ideowy prawego obywatela	wyjaśnia pojęcie obywatel i obywatelstwo w republikańskim Rzymie	A			
		wymienia rzymskie cnoty obywatelskie		B		
		wymienia postacie związane z wzorcami obywatelskich zachowań (Cyncynat, Katon Starszy, Cyncero, Pompejusz)		A		
		wymienia cechy męża stanu i obywatela państwa demokratycznego, sięgając do rzymskiej perspektywy			C	
		ocenia wagę rzymskich wzorów na przykładzie tytułu <i>pater patriae</i> i maksymy <i>Salus Rei Publicae suprema lex</i>				D
3.	Recepcja starożytnego pojęcia obywatelstwa w późniejszych epokach	wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach, z uwzględnieniem Rzeczypospolitej przedrozbiorowej			C	
		wymienia dwa przykłady zastosowania starożytnych wzorów w późniejszych epokach		B		
		odnosi przykłady działań obywatelskich dawnej Rzeczypospolitej do przykładów współczesnych, wskazuje analogie negatywne i pozytywne, ocenia je				D
4.	Średniowiecze. Władcy feudalni – od patrymonium do suwerenności monarchy	charakteryzuje zakres władzy cesarza, papieża i króla oraz ich wzajemne relacje w średniowieczu w ujęciu dynamicznym			C	
		interpretuje programy polityczne cesarzy i papieży w dokumentach tekstowych			D	
		interpretuje programy polityczne cesarzy i papieży w źródłach ikonograficznych				D
		wyjaśnia terminy: patrymonium, monarchia stanowa, monarchia suwerenna	A			
5.	Średniowieczni obywatele – mieszczanie	opisuje zakres władzy samorządu miejskiego w średniowiecznym mieście		B		
		przedstawia genezę i skutki samorządności miast średniowiecznych			C	

		porównuje samorząd średniowieczny i współczesny, wskazuje zmiany				D
		wyjaśnia terminy: rada, ława, burmistrz, doża, patrycjat, pospólstwo i plebs (pojęcia są powtórzeniem z klas poprzednich)	A			
6.	Marsyliusz z Padwy i jego teorie	charakteryzuje teorie, opisujące zakres władzy cesarza, papieża i króla oraz ich wzajemne relacje w średniowieczu			C	
		opisuje średniowieczną teorię demokracji		B		
		wyjaśnia terminy: lud, elekcja, demokracja w znaczeniu średniowiecznym	A			
7.	Relikty świata feudalnego w późniejszych epokach	analizuje relikty świata feudalnego w późniejszych epokach		B		
8.	Obywatele Rzeczypospolitej Obojga Narodów	analizuje funkcjonowanie staropolskiego pojęcia obywatelstwa na tle porównawczym – w stosunku do państw stanowych ewoluujących w stronę absolutyzmu (Francja) lub parlamentaryzmu (Anglia)			C	
		wyjaśnia, z jakich cech wynikała wyjątkowość stanu szlacheckiego w Rzeczypospolitej		B		
		porównuje funkcje obywatela dawniej i dziś, wyciąga z porównania wnioski.				D
		wyjaśnia terminy: wolność osobista, stan szlachecki, otwartość stanu szlacheckiego, zamknięcie stanu szlacheckiego	A			
9.	Parlamentaryzm Rzeczypospolitej	analizuje funkcjonowanie staropolskiego parlamentaryzmu na tle porównawczym – w stosunku do państw stanowych ewoluujących w stronę absolutyzmu (Francja) lub parlamentaryzmu (Anglia)			C	
		opisuje i dokonuje prostej oceny parlamentaryzmu dawnej Rzeczypospolitej				C
		porównuje funkcje posła dawniej i dziś, wyciąga z porównania wnioski.				D
		wyjaśnia terminy: „praw ucieranie”, republikanizm, sejmiki, elekcja	A			
10.	Oligarchizacja życia Rzeczypospolitej – pułapka demokracji szlacheckiej	analizuje i ocenia zjawisko oligarchizacji życia politycznego i rozwoju klienteli jako nieformalnego systemu władzy w I Rzeczypospolitej				D
		rozpoznaje nieformalne formy sprawowania władzy w świecie współczesnym			B	
		wyjaśnia terminy: oligarchia, szara eminencja	A			
11.	Rewolucja francuska jako	analizuje, na wybranych przykładach, zjawisko rewolucji społeczno-politycznej i jego ideowe korzenie			C	

	klasyczny przykład mechanizmu rewolucyjnego – porównanie z mechanizmem rewolucji rosyjskiej	wymienia przykłady istnienia mechanizmu rewolucyjnego, charakterystycznego dla rewolucji		B		
		rozpoznaje i uogólnia przebieg rewolucji poprzez analogię na kilku przykładach historycznych				D
		wymienia najważniejszych ideologów rewolucji: J.J. Rousseau, Monteskiusz, praktyków: G. Danton, M. Robespierre	A			
12.	Ruch anarchistyczny	analizuje, na wybranych przykładach, ruch anarchistyczny		C		
13.	Działalność opozycji politycznej w PRL	analizuje, na wybranych przykładach, działalność opozycji politycznej w PRL			C	
		ocenia działalność opozycji w PRL i skierowane przeciw niej represje (uwaga – oceniamy sposób argumentacji oceny, a nie samą ocenę!)				D
		opisuje wyjątkową rolę związków zawodowych jako formy opozycji w PRL			C	
		wyjaśnia terminy: KOR, NSZZ „Solidarność”, KPN, NZS, FMW	A			
14.	Obywatel wobec totalitaryzmu – antyutopie	objaśnia pojęcie antyutopii, odwołując się do prac Orwella i Huxleya		B		

Wątek 8 – Wojna i wojskowość

Lp.	Temat	Planowane osiągnięcia ucznia	K	P	R	D
1.	Czym jest wojna	wyjaśnia, czym są konflikt, konflikt zbrojny i wojna	A			
		wyjaśnia, czym są siły zbrojne	A			
		dostrzega i ocenia wpływ wojen na rozwój cywilizacji		C		D
		wymienia i rozróżnia najważniejsze rodzaje broni		A	C	
2.	Wojna w starożytnej Grecji	charakteryzuje i ocenia na wybranych przykładach strategię Aleksandra Wielkiego		B	C	D
		dostrzega osiągnięcia techniki wojennej starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu				C
		charakteryzuje organizację armii w starożytnej Grecji okresu klasycznego			B	
		przedstawi najważniejsze wojny w starożytnej Grecji		A		
		charakteryzuje technikę wojenną Greków na przykładzie bitwy pod Maratonem		B	C	
		charakteryzuje organizację armii macedońskiej			B	
		charakteryzuje technikę wojenną Macedończyków i strategię Aleksandra Wielkiego na przykładzie bitwy nad Granikiem		B	C	
3.	Armia rzymska	charakteryzuje i ocenia na wybranych przykładach strategię Juliusza Cezara		B	C	D
		charakteryzuje strategię Juliusza Cezara na przykładzie oblężenia Alezji		B	C	
		charakteryzuje organizację i technikę wojenną armii rzymskiej		B		
		charakteryzuje organizację armii rzymskiej		B		
		przedstawi najważniejsze wojny i podboje starożytnego Rzymu		A		
		charakteryzuje technikę wojenną starożytnych Rzymian na przykładzie wojen punickich		B	C	
4.	Rycerstwo średniowieczne	charakteryzuje etos rycerski	B			
		wyjaśni genezę stanu rycerskiego			B	
		charakteryzuje system feudalny w średniowieczu		B		
		charakteryzuje kulturę rycerską i etos rycerski	B			
		charakteryzuje organizację średniowiecznych armii europejskich				B
		charakteryzuje technikę wojenną w bitwach w średniowiecznej Europie			B	
5.	Kiedy wojna jest sprawiedliwa	wyjaśnia na wybranych przykładach koncepcję wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej w średniowieczu	A		C	

		wyjaśni, na czym polegała i czemu służyła koncepcja pokoju Bożego		A	B	
		wyjaśni koncepcję wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej na przykładzie nauki św. Augustyna z Hippony i św. Tomasza z Akwinu	A			C
		wyjaśni genezę idei walki z niewiernymi, w tym krucjat i rekonkwisty	B			
		charakteryzuje poglądy św. Tomasza i św. Bernarda z Clairvaux na wojny z niewiernymi				A
		wyjaśni, czym była herezja i z czego wynikała walka z heretykami w średniowieczu	B			
		charakteryzuje poglądy św. Tomasza na walkę z herezją				A
		wyjaśni koncepcję wojny sprawiedliwej i racji stanu u Stanisława ze Skalmierza			A	
6.	Wojny religijne w nowożytnej Europie	analizuje przyczyny i następstwa wojen religijnych w nowożytnej Europie			C	
		wyjaśni, czym jest wojna religijna	A			
		przedstawi najważniejsze wojny religijne w nowożytnej Europie		A		
		odróżni przyczyny religijne od pretekstów			C	
		charakteryzuje organizację armii nowożytnych			B	
		charakteryzuje technikę wojenną stosowaną w XVII w. na przykładzie bitwy pod Białą Górą			B	C
		charakteryzuje zmiany w technice wojennej i strategii, jakie zaszły podczas wojny trzydziestoletniej				B
7.	Wojny Rzeczypospolitej Obojga Narodów	charakteryzuje i ocenia wybrane sylwetki wodzów i ich strategię z okresu Rzeczypospolitej przedrozbiorowej		B	C	D
		charakteryzuje organizację armii Rzeczypospolitej Obojga Narodów		B		
		przedstawi najważniejsze wojny Rzeczypospolitej Obojga Narodów		A		
		charakteryzuje technikę wojenną Rzeczypospolitej i strategię wybranych wodzów na przykładach bitew: pod Kircholmem (Jana Karola Chodkiewicza) i pod Kłuszynem (Stanisława Żółkiewskiego)		B	C	
		charakteryzuje strategię Stefana Czarnieckiego na przykładzie działań wojny szarpanej podczas potopu szwedzkiego		B	C	
8.	Epoka napoleońska	charakteryzuje na wybranych przykładach strategię Napoleona I		B	C	
		analizuje czarną i białą legendę napoleońską		C		
		wyjaśnia różnice w ocenie Napoleona I w Polsce i w innych państwach europejskich		B		

		charakteryzuje technikę wojenną i organizację armii europejskich pod koniec XVIII			B	
		przedstawi w skrócie przebieg wojen z rewolucyjną Francją i wojen napoleońskich		A		
		charakteryzuje organizację armii rewolucyjnej Francji		B		
		charakteryzuje strategię Napoleona I na przykładzie kampanii włoskiej		B	C	
		charakteryzuje zmiany w technice wojennej i strategii, jakie zaszły podczas wojen napoleońskich		B		
		przeanalizuje motywy i korzenie czarnej i białej legendy Napoleona		C		
		opisze, jakimi metodami Napoleon budował swoją legendę	A			
9.	Próby stworzenia ładu światowego	charakteryzuje i porównuje trzy koncepcje stworzenia ładu światowego: Pax Romana, Pax Britannica i Pax Americana		B	C	
		analizuje i ocenia potrzebę istnienia światowego ładu			C	D
		wyjaśni, czym jest mocarstwo i jaką rolę odgrywa w polityce międzynarodowej	A	B		
		wyjaśni, czym były pokój rzymski, pokój brytyjski i pokój amerykański, poda ich główne założenia, cezury chronologiczne, przyczyny trwałości i wskaże zasięg terytorialny	A	B		
10.	Przemiany w wojskowości podczas I i II wojny światowej	wyjaśni genezę i I II wojny światowej, przedstawi strony konfliktów	A	B		
		przedstawi w skrócie przebieg i skutki I i II wojny	A			
		prześledzi na mapach główne działania wojsk podczas I i II wojny		C		
		charakteryzuje technikę wojenną w I i II wojnie		B		
		charakteryzuje zmiany w technice wojennej i strategii, jakie zaszły podczas I i II wojny			B	
		charakteryzuje nowe rodzaje broni zastosowane podczas I i II wojny światowej			B	
		wyjaśni związki gospodarki oraz technologii i siły militarnej państw w XX w.	B			
11.	Wojna w prawie międzynarodowym	analizuje wybrane przepisy prawa międzynarodowego o wojnie		C		
		wyjaśni, czym jest prawo wojenne i antywojenne	A			
		przedstawi okoliczności podpisania i założenia konwencji genewskich i haskich	A			
		przedstawi organizacje międzynarodowe zajmujące się przestrzeganiem praw wojennych i antywojennych (Czerwony Krzyż i ONZ)		A		

		odniesie analizowane przepisy prawa międzynarodowego do bieżącej sytuacji militarnej i politycznej				D
12.	Ruch pacyfistyczny i wizja globalnej zagłady	charakteryzuje ruch pacyfistyczny; charakteryzuje wizję globalnej zagłady obecną w literaturze i filmach <i>science fiction</i>		B		
		wyjaśni genezę ruchu antywojennego	B			
		wyjaśni wpływ religii na postrzeganie wojny i przemocy		B		
		charakteryzuje ruch pacyfistyczny w XX w.		B		
		charakteryzuje wizję globalnej zagłady obecną w literaturze <i>science fiction</i> i filmie		B		
		wyjaśni, czym jest wizja globalnej zagłady i wizja postapokaliptyczna	A			
		podaje przykłady wizji globalnej zagłady w dziełach literackich i filmowych		C		
		analizuje dzieła literackie i filmowe pod kątem obecności wizji globalnej zagłady				C

Wątek 9 – Ojczysty panteon i ojczyste spory

Lp.	Temat	Planowane osiągnięcia ucznia	K	P	R	D
1–3.	Starożytni bohaterowie (3 tematy: Bohaterowie biblijni, Greckie wzory – wojownicy, Wojownicy hellenistyczni i rzymscy)	charakteryzuje na 2–3 wybranych przykładach antyczne wzory bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny (sugerowane przykłady: Mojżesz, Samson, Judyta, Herakles, Achilles, Hektor, Leonidas, Aleksander Wielki, Juliusz Cezar)			C	
		charakteryzuje recepcję wzorów antycznych w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok (mistrz Wincenty Kadłubek, J. Kochanowski, W. Kochowski, J.Ch. Pasek, P. Skarga, A. Mickiewicz, J. Słowacki, H. Sienkiewicz, Z. Herbert, inni)			C	
		wymienia przynajmniej jednego bohatera biblijnego (np. Samsona), bohatera greckiego (mitologicznego – np. Achilles i realnego np. Leonidas) i rzymskiego (np. Juliusz Cezar)	A			
		w syntetycznej formie wyjaśnia, na czym miało polegać w starożytności męstwo mężczyzn i kobiet		B		
		charakteryzuje, wyjaśnia i popiera przykładami ponadczasowość antycznych wzorów, dokonuje ich samodzielnej oceny (jak zwykle nie oceniamy poglądów, tylko argumentację)				D

4.	Antyczni obywatele – wzory greckie i rzymskie.	charakteryzuje antyczny wzorzec obywatela (sugerowane przykłady: Perykles i Aspazja, Demostenes, Sokrates, Platon, Arystoteles, Katon Starszy, M.T. Cyцерon)			C	
		charakteryzuje recepcję antycznego wzorca obywatela w polskiej myśli i praktyce politycznej późniejszych epok (J. Kochanowski, W. Kochoński, J.Ch. Pasek, P. Skarga, A. Mickiewicz, J. Słowacki, H. Sienkiewicz, Z. Herbert, inni)			C	
		wymienia przynajmniej jednego obywatela greckiego (Sokrates lub Perykles) i rzymskiego (np. Katon Starszy lub Cyцерo);	A			
		w syntetycznej formie wyjaśnia, na czym polegał antyczny wzorzec obywatela (grecki obywatel i rzymski <i>vir romanus</i>)		B		
		charakteryzuje, wyjaśnia i popiera przykładami ponadczasowość antycznych wzorów, dokonuje ich samodzielnej oceny (jak zwykle nie oceniamy poglądów, tylko argumentację)				D
5.	Koncepcje polityczne władców z dynastii piastowskiej	charakteryzuje, na wybranych przykładach, koncepcje polityczne władców z dynastii piastowskiej (koncepcja Mieszka I, Bolesława I Chrobrego, Kazimierza Odnowiciela, Kazimierza Wielkiego)			C	
		wymienia koncepcje: monarchii ponadplemiennej, monarchii słowiańskiej, państwa prawa książęcego, <i>Corona Regni Poloniae</i>	A			
		ocenia rolę władców dynastii piastowskiej w budowie idei państwa polskiego (nie oceniamy poglądów, tylko argumentację)				D
		wyjaśnia terminy: prawo książęce, <i>Corona Regni Poloniae</i>		B		
6.	Rola ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego	charakteryzuje oraz ocenia na wybranych przykładach rolę ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego (biskupa Jordana, arcybiskupa Jakuba Świnki i biskupa Zbigniewa Oleśnickiego)			D	
		opisuje kontrowersje związane z postacią św. Stanisława		C		
		wymienia postacie biskupa Jordana, arcybiskupa Jakuba Świnki i biskupa Zbigniewa Oleśnickiego	A			
7.	Obywatele Złotego Wieku	charakteryzuje, na (3) wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI w.) (Jan Łaski starszy, Andrzej Frycz Modrzewski, Stanisław Orzechowski)			C	

		charakteryzuje, na (3) wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVII w.) Jan Zamoyski, Piotr Skarga, Szymon Starowolski			C	
		charakteryzuje, na (3) wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVIII w.) Stanisław Leszczyński, Stanisław Konarski, Stanisław Staszic			C	
		ocenia działania zmierzające do naprawy Rzeczypospolitej (Jan Łaski starszy, Andrzej Frycz Modrzewski, Stanisław Orzechowski) i próby ratowania Rzeczypospolitej – Stanisław Leszczyński, Stanisław Konarski, Stanisław August Poniatowski				D
		wymienia postacie zabiegających o dobrych królów i skuteczne prawo – Jan Zamoyski, Piotr Skarga, Szymon Starowolski	A			
		przedstawia postawy antyobywatelskie i podaje ich przykłady		B		
8.	Spory o upadek Rzeczypospolitej	charakteryzuje (ogólnie) spory o przyczyny upadku Rzeczypospolitej			C	
		opisuje podstawowy spór o politykę w dobie upadku – za królem lub przeciw niemu, powołuje się na przykłady z literatury (J. Łojek, S. Rostworowski, A. Zamoyski)		B		
		ocenia genezę polskich reform i skutki sporu reformatorów z republikanami				D
		wyjaśnia zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej	A			
9.	„Bić się czy nie bić?”	charakteryzuje (ogólnie) polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz tzw. nurtu realizmu politycznego			C	
		wymienia argumenty obydwóch nurtów i podaje przynajmniej po jednym przykładzie ich przedstawicieli (np. Piotr Wysocki i Ksawery Drucki-Lubecki)		C		
		ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz tzw. nurtu realizmu politycznego (nie oceniamy poglądów, tylko argumentację)				D
		wyjaśnia terminy: nurt insurekcyjny, irredenta, nurt ugodowy, realizm polityczny	A			
10.	Spory o ocenę XIX-wiecznych powstań	charakteryzuje spory o ocenę XIX-wiecznych powstań narodowych		B		
		wymienia stanowiska romantyczne i neoromantyczne (np. J. Piłsudski) oraz pozytywistyczne (np. stańczycy)	A			
		opisuje wkład XIX-wiecznych sporów w dzisiejszą ocenę powstań			C	
11.	Jaki kształt Polski? Piłsudski i	charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w. (idea powstania państwa), uwzględniając cezurę 1918 r.			C	

	Dmowski w sporze o koncepcje niepodległości	prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń (J. Piłsudski, R. Dmowski, konserwatyści, inne koncepcje)		B		
		opisuje stanowiska R. Dmowskiego i J. Piłsudskiego przed odzyskaniem niepodległości	A			
		wskazuje współczesne echa sporów o kształt Polski z początków XX w.				D
12.	Jaki kształt Polski? Piłsudski i Dmowski w sporze o granice i kształt państwa	charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w. (idea kształtowania granic), uwzględniając cezurę 1918 r. i 1921			C	
		prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń (J. Piłsudski, R. Dmowski, I. Paderewski, W. Korfanty)		B		
		opisuje stanowiska R. Dmowskiego i J. Piłsudskiego w walce o kształt państwa, zauważa koncepcje W. Korfanteo	A			
		wyjaśnia terminy: koncepcja federacyjna, koncepcja inkorporacyjna, Międzymorze		B		
		wskazuje współczesne echa sporów o granice Polski z początków XX w.				D
13.	Jaki kształt Polski? Obóz niepodległościowy kontra komuniści	charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury lat 1944–1945			C	
		prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń (S. Mikołajczyk, T. Arciszewski, T. Bór-Komorowski, J. S. Jankowski, W. Gomułka)		B		
		opisuje spór z 1943–1944 o kształt, samodzielność i rolę państwa polskiego w Europie	A			
		wskazuje współczesne echa sporów o granice Polski z 1944–1945 i o jej samodzielność				D
14.	W jaki sposób zbudować III Rzeczpospolitą	charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezurę 1989 r.			C	
		prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń (L. Wałęsa, T. Mazowiecki, B. Geremek, L. Moczulski, L. Kaczyński, J. Olszewski, G. Janowski, W. Jaruzelski, Cz. Kiszczak, inni) – w przypadku postaci z tego okresu, często działających w dzisiejszej polityce, wybór pozostawia się nauczycielowi. W przypadku tego tematu, zaleca się jak największe poczucie taktu i tolerancję ze strony nauczyciela wobec ocen i prezentacji, dokonywanych przez uczniów		B		
		opisuje spór o zmiany w stosunku do PRL	A			
		opisuje koncepcje konstytucyjne i stosunek do nich poszczególnych sił politycznych				D

		wyjaśnia terminy: Okrągły Stół, III RP, IV RP, system prezydencki, system parlamentarno-gabinetowy		B		
15.	Postawy społeczne wobec totalitaryzmu – opór zbrojny, bierny i walka o zachowanie godności	charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy			C	
		wymienia przykłady zbrojnego oporu ze swojej najbliższej okolicy, odnosi je do przykładów ogólnokrajowych		B		
		wymienia przykłady oporu bez użycia broni		B		
		przedstawia przykłady bohaterów walki o ludzką godność		B		
		charakteryzuje postacie rotmistrza W. Pileckiego i gen. A.E. Fieldorfa („Nila”)	A			
16.	Postawy społeczne wobec totalitaryzmu – współpraca	charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając koncepcje współpracy			C	
		wyjaśnia przyczyny współpracy z systemami totalitarnymi				D
17.	Postawy społeczne wobec totalitaryzmu – przystosowanie i emigracja wewnętrzna	charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając koncepcje przystosowania			C	
		podaje przykłady „jednoosobowych opozycjonistów” i emigracji wewnętrznej	A			
		wyjaśnia terminy: emigracja, emigracja wewnętrzna, bierny opór		B		
18.	Postawy społeczne wobec totalitaryzmu – polityczna opozycja zorganizowana	charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu (w tym przypadku zorganizowaną opozycję)			C	
		na przykładzie jednej organizacji opozycyjnej z najbliższej okolicy wyjaśnia rolę opozycji				D
		wyjaśnia okoliczności działania politycznej opozycji do 1947 r. i po 1976 r., ze zwróceniem uwagi na warunki, które pozwalały na istnienie opozycji w formie zorganizowanej		B		

EWALUACJA PROGRAMU

Każdy program wymaga poprawek i kontroli skuteczności przyjętych rozwiązań. Zmianie nie podlega tylko część treści, wynikających bezpośrednio z podstawy programowej. Z tego powodu w rozdziale o ewaluacji rozważana będzie tylko ta część programu, która stanowi swego rodzaju komentarz do podstawy. Co będzie podlegać ewaluacji?

Rozbudowane treści programowe (tematy spoza podstawy) i warunki realizacji (metodyka, przyjęte założenia czasowe). Możemy modyfikować założone cele szczegółowe (oczywiście nie te, które wynikają z podstawy). Najczęściej modyfikowany będzie system oceniania, gdyż będzie w dużej mierze zależny od sposobów klasyfikowania, przyjętych w statutach poszczególnych szkół.

Jak będzie wyglądać ewaluacja?

Ewaluacja formatywna występuje bezpośrednio w trakcie realizacji programu – obserwacja reakcji klasy i poszczególnych uczniów. Pierwszych zmian można dokonać już w drugim półroczu nauki. Zapisywanie obserwacji jest bardzo potrzebne – przydadzą się w przyszłości. Do ewaluacji formatywnej doskonale nadają się też wszelkie prace pisemne i sprawdziany oraz komentarze rodziców. Warto notować uwagi doradcy metodycznego czy kolegów podczas lekcji koleżeńskich. Jeżeli pojawią się dodatkowe wątpliwości, umieścimy je w ankiecie ewaluacyjnej, przeprowadzonej na końcu półroczu lub pierwszego roku nauczania.

Ostatecznym sprawdzianem będzie ewaluacja sumatywna – na końcu etapu nauczania. Nie będziemy wyposażeni w doskonałe narzędzie, jakim jest wynik egzaminu. W tej sytuacji pozostają ankiety i wyniki końcoworoczne. Dopiero po takiej ewaluacji możemy podjąć decyzję, czy dalej pracować z programem, czy też dobrać inny. Możemy też zdecydować o modyfikacji programu – warto wtedy zasięgnąć rady doradcy metodycznego. Weźmy też pod uwagę fakt, że zapisane w programie metody są tylko sugestią – czasem drobna modyfikacja metod pracy może zmienić radykalnie osiągnane wyniki, dlatego też tylko w formie sugestii poniżej zamieszczono pomoce ewaluacyjne.

Kalendarz ewaluacji

Fragment roku szkolnego	Moment realizacji programu	Ewaluacja
Pierwsze dwa miesiące	Pierwszy i drugi sprawdzian	Formatywna bieżąca – zapisujemy wyniki i wpływające na nie czynniki
Trzeci miesiąc	Zebrania z rodzicami, druga połowa pierwszego wątku	Zbieranie uwag rodziców i uczniów – cd. ewaluacji formatywnej
Czwarty miesiąc (druga połowa)	Zakończenie pierwszego wątku (lub dobieganie do	Zebranie informacji z podsumowania, ewentualnie

	końca, jeśli zaczniemy od 9)	pierwsza ankieta; już na tym etapie przeglądamy ciąg dalszy programu i wprowadzamy konieczne modyfikacje – ocenianie, metody, niektóre cele
Zakończenie piątego miesiąca (koniec półrocza)	Drugi wątek	Formatywna bieżąca – zapisujemy wyniki i wpływające na nie czynniki
Siódmy miesiąc	Zebrania z rodzicami, druga połowa drugiego wątku	Zbieranie uwag rodziców i uczniów – cd. ewaluacji formatywnej
Ósmy–dziewiąty miesiąc	Koniec drugiego wątku	Zebranie informacji z podsumowania; już na tym etapie przeglądamy ciąg dalszy programu i wprowadzamy konieczne modyfikacje – ocenianie, metody, cele, teraz pora na pierwszą formę sumatywną
Pierwsze dwa miesiące trzeciej klasy	Kończymy trzeci wątek	Formatywna bieżąca – zapisujemy wyniki i wpływające na nie czynniki
Trzeci miesiąc	Zebrania z rodzicami, czwarty wątek	Zbieranie uwag rodziców i uczniów – cd. ewaluacji formatywnej.
Druga połowa czwartego miesiąca	Połowa czwartego wątku	Zebranie informacji z podsumowania, ewentualnie pierwsza ankieta; już na tym etapie przeglądamy ciąg dalszy programu i wprowadzamy konieczne modyfikacje – ocenianie, metody, niektóre cele
Ósmy–dziewiąty miesiąc	Kończymy czwarty wątek	Ewaluacja sumatywna – sprawdzamy jeszcze raz wszystkie wyniki, ewentualnie przeprowadzamy ankietę; decyzja o kontynuacji, przerwaniu pracy z programem lub modyfikacji

Przykładowa ankieta ewaluacyjna

Ankieta jest anonimowa. Służy nauczycielowi do poprawy warunków pracy w przyszłym roku. Proszę odpowiedzieć na pytania, zakreślając odpowiedzi.

1. Czy wiesz, czego będziesz uczył się na historii i społeczeństwie w tym roku?

tak	raczej tak	trochę	raczej nie	nie
5	4	3	2	1

2. Czy wiesz, czego będziesz uczył się na historii i społeczeństwie w przyszłym roku?

tak	raczej tak	trochę	raczej nie	nie
5	4	3	2	1

3. Czy treści, których uczysz się na historii i społeczeństwie są zrozumiałe?

tak	raczej tak	trochę	raczej nie	nie
5	4	3	2	1

4. Czy wiesz, za co jesteś oceniany?

tak	raczej tak	trochę	raczej nie	nie
5	4	3	2	1

5. Czy nauczyciel często sprawdza czego się nauczyłeś?

tak	raczej tak	trochę	raczej nie	nie
5	4	3	2	1

6. Czy zadań domowych było dużo?

tak	raczej tak	trochę	raczej nie	nie
5	4	3	2	1

7. Czy sprawdziany były trudne?

tak	raczej tak	trochę	raczej nie	nie
5	4	3	2	1

8. Czy uważasz, że otrzymana przez Ciebie ocena odzwierciedla Twój stan wiedzy?

jest za wysoka	jest wysoka	w sam raz	trochę za niska	jest za niska
1	3	5	3	1

9. Czy nauczyciel oddawał wypracowania zgodnie z ustalonym terminem?

tak	raczej tak	trochę	raczej nie	nie
5	4	3	2	1

10. Czy zajęcia zachęcały Cię do myślenia?

tak	raczej tak	trochę	raczej nie	nie
5	4	3	2	1